

Benjamin

MAGAZINE VAN JMW / ROSJ HASJANA 2021 / JAARGANG 32 / NR. 125

Alexander Hammelburg
Joods en inclusief in
de Tweede Kamer

Ophef rond Israël
Ongemak, trots
en vermoedheid

Sjana
Tova!
JMW 75
jaar

El wil later juf worden op haar school.

Help haar aan een goede basis om haar droom waar te maken.

Geef toekomst aan Kiryat Shmona

**ONZE NIEUWE CERTIFICATEN
ZIJN DE DONATIE WAARD!**

**UW ROSJ HASJANA DONATIE GEEFT
DE KINDEREN IN KIRYAT SHMONA
EEN NIEUWE KANS**

Dankzij uw steun zijn vele belangrijke humanitaire en educatieve projecten in Israël gerealiseerd.

Wij hopen ook het komende jaar op u te mogen rekenen om de Israëlische samenleving sterker en weerbaarder te maken.

Zo geven we gezinnen een Sjana Tova en steunen wij een sterk Israël.

U geeft al een certificaat vanaf 18 euro

Bestel via: www.israelactie.nl

info@israelactie.nl | telefonisch +31 20 644 84 29

SJANA TOVA!

COLLECTIEVE
 ISRAELACTIE

WWW.ISRAELACTIE.NL

 ANBI

Israëlische cultuur en controversie / 32

CORINNE ALLAL

Inhoudsopgave

4	JMW nieuws / Herkenning	30	Studentenhuizen / Amsterdam
5	Voorwoord / Inclusiviteit	34	Verleden heden / Nieuw verlies
6	Beeld / Namenmonument	36	Eten & opeten / Vernieuwde catering
8	Nieuw: Literatuur van A tot Z / A	38	Eitzes / Alcoholmisbruik
10	Hoof dinterview / Alexander Hammelburg	40	Freyda / Aviv Levy Shoshan
14	Ergernissen / Gedachtenkronkels	42	JMW Uitgelicht / Trainingen
15	Ophef rond Israël / Chantal Suissa-Runne	43	JMW Uitgelicht / Naoorlogse generatie
18	Joods humor / In Israël		
20	Column Krantz / Zwart/wit		Agenda/groepen, Lev, Mediene, Sjoekertjes en BSP vanaf pagina 44
22	Feestdagen / Rosj Hasjana		
24	Mijn leven / Sacha Joseph		
26	Nieuw: Sporen / Steenwijk		
29	Boekenlijst / Nazomer		

Nog eens 75 jaar vertrouwd Joods

Met het verschijnen van deze Benjamin staat Rosj Hasjana, het Joods nieuwjaar, voor de deur. Een overgang van het oude naar het nieuwe jaar is altijd een mooi moment om even bij stil te staan. Om terug te kijken naar wat er is geweest en vooruit te kijken naar wat er komen gaat.

Eén van die dingen die weer komen, voor zover de situatie dat toelaat, zijn de fysieke bijeenkomsten van JMW. Lev, het ouderencentrum in Amsterdam, is voorlopig weer volop in bedrijf. En ook de verschillende groepen door het land heen, van Friesland tot Limburg, komen weer geregeld bij elkaar. Het is mooi om te zien wat voor belangrijke plek deze bijeenkomsten innemen in het leven van de deelnemers. Om een plek te hebben waar je met gelijkgestemden kan samenkomen. Om een vertrouwde Joodse omgeving te hebben, juist ook op die plekken waar vaak weinig Joods leven te vinden is. En dat allemaal georganiseerd door een grote groep aan enthousiaste vrijwilligers.

Naoorlogse generaties

Dat deze activiteiten van wezenlijk belang zijn blijkt ook weer uit een onderzoek dat wij samen met Pelita en het Nederlands Veteraneninstituut hebben laten uitvoeren naar de hulpvragen van de naoorlogse generatie. De ervaringen van oorlogsslachtoffers laten ook hun sporen na bij hun kinderen. Herkenning en erkenning zijn de sleutelbegrippen in dit onderzoek, uitgevoerd door de Leyden Academy. De erkenning van hetgeen er gebeurd is en de invloed die deze gebeurtenissen tot op de dag van vandaag hebben en de herkenning vinden bij anderen met een soortgelijke achtergrond. U leest er verderop in deze Benjamin meer over.

Zorgprofessionals

Die herkenning en erkenning vormen ook de kern van de trainingen die JMW aanbiedt aan zorgprofessionals met Joodse cliënten. Ook die trainingen zijn inmiddels weer live van start gegaan, waarbij er momenteel wordt samengewerkt met de gemeente Amstelveen. Tijdens die trainingen leren zorgprofessionals over de Joodse identiteit en de invloed van trauma's op cliënten, zodat er een betere aansluiting bij de cliënt gevonden kan worden. Ook hierover leest u in deze Benjamin meer.

JMW 75 jaar!

Dit nieuwe Joodse jaar is tevens het jaar dat JMW 75 jaar bestaat. We nemen dan ook graag de tijd om in dit jaar even stil te staan, om te kijken naar wat er de afgelopen 75 jaar is gebeurd en waar we naar toe gaan. 'Met oog voor het verleden, blik gericht op het heden en de focus op de toekomst' – is de leus waaronder wij het 75-jarig bestaan van JMW gaan vieren. Dat doen we onder andere met een podcastserie met vier afleveringen waarbij we met gasten en betrokkenen bij JMW in gesprek gaan over thema's die aan het werk van JMW raken. En er wordt hard gewerkt aan een volgend nummer van de Benjamin, dat in het teken zal staan van deze bijzondere verjaardag voor JMW. Genoeg om naar uit te kijken dus.

Ik wens u een *sjana tova oemetoeke*, een goed en zoet 5782.

Margo Weerts,
directeur-bestuurder

Inclusiviteit

Als Joods blad probeert de Benjamin zo inclusief mogelijk te zijn. Dat is niet altijd een even simpele opdracht en we horen het dan ook graag als we het beter kunnen doen. Het blijft een balanceeract: Herkenning en geborgenheid in de gezamenlijke Joodse belevenis is wel degelijk een centraal onderdeel van waar het bij ons om gaat.

Aan de andere kant is onze gemeenschap ook heel divers, wat best wel af en toe benadrukt mag worden. En dan is er nog de context buiten de Joodse gemeenschap, waar ook helaas nog altijd sprake is van uitsluiting en discriminatie, van bijvoorbeeld moslims, of de LHBTI-gemeenschap.

Zeker als het weer tot geweld komt in Israël, komen veel van die punten samen. Dan neemt de onrust over antisemitisme weer toen en voelen veel Joden zich onveiliger, juist binnen de kringen waar inclusiviteit voorop zou moeten staan. Dit nummer van de Benjamin gaat deels in op dit soort zaken, met onder meer een interview met Alexander Hammelburg, het nieuwe Joodse Tweede Kamerlid van D66. Ook kijken we naar de diverse naweën van de verhitte retoriek rond het geweld in Israël en de Palestijnse gebieden in mei.

Gelukkig zijn er ook lichtere onderwerpen, bijvoorbeeld Joodse humor in Israël. Ook het stuk over Rosj Hasjana is behalve leerzaam heel amusant. Over Rosj Hasjana gesproken, geen betere tijd dan het nieuwe jaar voor nieuw rubrieken: Literatuur van A tot Z, en Joodse sporen in de mediene. Dus *sjana tova oemetoeke*, een gezond 5782 met de Benjamin!

Ferry Biedermann,
hoofredacteur

Colofon

De Benjamin wordt uitgegeven door JMW, de welzijnsorganisatie voor Joods Nederland, en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 8.000 exemplaren. Het blad wordt op aanvraag gratis verstuurd naar in Nederland wonende abonnees en is ook online te lezen. Woont u in het buitenland en wilt u de papieren Benjamin? Dan wordt u voor de extra kosten na aanmelding door JMW gefactureerd voor de volgende vier nummers. U kunt zich abonneren door gebruikmaking van de antwoordbon in deze Benjamin, of door registratie via de aanmeldpagina www.joodswelzijn.nl/abonneren.

Wilt u de gratis Benjamin steunen, dan kunt u een donatie overmaken op rekening NL15INGB0000204420 ten name van Stichting JMW Bijdragen & Fondsen, Amsterdam. Het volgende nummer 126, Chanoeka 2021, verschijnt 15 november 2021

Benjamin redactie

Hoofredacteur: Ferry Biedermann
Redactie: Karien Anstadt, Marianne Fuchs, Manja Pauka, Wouter van der Schaaf, Patrick Sternfeld, Jolan Toff, Asjer Waterman
Correcties: Lea van Coeverden

Redactieadres

Van Boshuizenstraat 12
1083 BA Amsterdam
tel 088 165 22 00
E-mail: benjamin@joodswelzijn.nl
www.joodswelzijn.nl/benjamin-magazine

Vormgeving

Luna 3, Utrecht

Druk

Damen Drukkers, Werkendam

Foto voorpagina

Alexander Hammelburg
foto: Patrick Sternfeld

Het Namenmonument in Amsterdam, waarop de namen van 102.000 tijdens de Tweede Wereldoorlog in vernietigingskampen vermoorde Joden en 220 Roma en Sinti komen te staan, wordt 19 september onthuld. Fotograaf **Patrick Sternfeld** heeft de bouw ervan in het Weesperplantsoen gevolgd vanaf begin vorig jaar.

FEB. 2020

APR. 2020

JUL. 2020

SEP. 2020

SEP. 2020

SEP. 2020

Initiatief-
nemer
Jacques
Grishaver
spreekt bij
het leggen
van de eerste
baksteen
gegraveerd
met naam,
september
2020

SEP. 2020

FEB. 2021

FEB. 2021

MEI. 2021

MEI. 2021

MEI. 2021

JUL. 2021

Wie A zegt...

Amigorena, Appelfeld en Asscher-Pinkhof

TEKST WOUTER VAN DER SCHAAF

De keuze bij de A valt op maar liefst drie schrijvers. De eerste is Amigorena. De anderen zijn Asscher-Pinkhof en Appelfeld. Drie schrijvers, met elkaar verbonden door de letter A. En wonderlijk genoeg blijkt het de moeite waard om te zoeken naar wat deze schrijvers met zulke verschillende achtergronden met elkaar verbindt.

Santiago Amigorena is de grote onbekende van het drietal. Geboren in Argentinië in 1962. Kleinzoon van uit Polen afkomstige migranten - vluchtelingen lijkt mij een beter woord. Amigorena schrijft in zijn meest recente boek (2019) het verhaal van zijn opa Vicente. Een succesvol zakenman voor wie Argentinië in de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw een veilige en aangename plek moet zijn, maar niet is. Want terwijl de oorlog door Europa raast, voelt Vicente zich machteloos over het lot van zijn moeder en broer die in Polen zijn gebleven.

“Geen hiërarchie van het lijden.”

Machteloosheid en schuld overheersen steeds meer zijn leven. Hij is niet meer in staat deel te nemen aan zijn gezin, familie en vriendenkring. Hij sluit zich volledig

af. Daalt af naar een diep zwijgen. Alleen daar - in het zwijgen - hoopt hij rust te vinden. Wat hem niet lukt. Gevangen in zijn innerlijk getto. De titel *Het innerlijk getto* had niet beter gekozen kunnen zijn. De kracht van het boek is de weergave van Vicente's onmacht. Amigorena laat zien dat het lijden ver weg van de ramp niet per definitie lichter is dan lijden in het midden van de storm. Er is in zijn ogen geen hiërarchie van het lijden.

Stel hier tegenover **Aharon Appelfeld**. In tegenstelling tot Vicente bevindt hij zich in het midden van de ramp. Geboren in de Oekraïne in 1932. Weet als achtjarige uit een Roemeens concentratiekamp te ontsnappen. Emigreert na de oorlog naar Israël. De 'waarom ik' vraag lijkt hem in al zijn boeken te beheersen. Neem zijn boek *De onsterfelijke Bartfuss*, over het leven van een gekweld mens. Een mens waarover Appelfeld schrijft "... en toen hij 's morgens ontwaakte, flitste de gedachte door hem heen dat alles wat met hem was gebeurd, hem niet uit vrije wil was overkomen." Het leven overkomt hem.

Literatuurliefhebber of juist niet, laat je verleiden tot een lange ontdekkingsreis door de wereld van Joodse schrijvers. In deze serie meanderen we van A tot Z door het pantheon van de Joodse auteurs, langs grootheden en iets minder bekende ploeteraars. In alles geleid door de voorkeuren, inzichten en vondsten van Wouter van der Schaaf. Het begint bij de A.

Santiago Amigorena

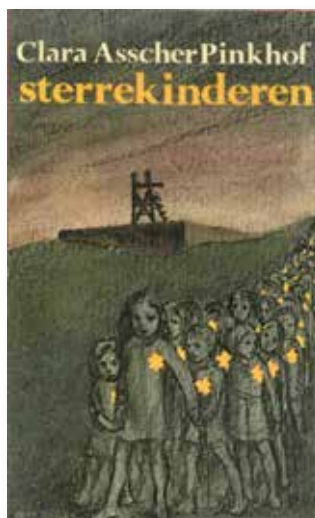
Zonder vrije wil, zonder daar grip op te hebben. Een thema waar de hoofdpersonen in zijn boeken – hij schreef bijna vijftig titels - telkens weer mee worstelen.

“Zwijgen om zijn
huid te redden.”

Maar net als bij de Argentijn Vicente speelt het zwijgen, de stilte, een belangrijke rol in de romans van Appelfeld. Zo schrijft Appelfeld over zijn hoofdfiguur: “Bartfuss vroeg niets. Het was beter niks te vragen. Je kunt jezelf vastpraten, je blootgeven en sowieso iets onthullen wat je niet van plan was te onthullen.”

Voor Appelfeld is zwijgen de enige manier om zijn huid te redden in het vijandige Roemenië.

Het zijn juist dit soort beschouwende waarnemingen die ontbreken bij de in Nederland meest bekende schrijver van de drie, **Clara Asscher-Pinkhof**. Haar *Danseres zonder benen* (1966) en *Sterrekinderen* (1946) verschenen in vele oplagen. Juist in *Danseres zonder benen* – een autobiografie – had Clara Asscher-Pinkhof, geboren in Amsterdam in 1896, in kunnen gaan op vragen als: wat betekent de vrije wil in een mensenleven, alsook vragen die Vicente zich stelt omtrent zijn eigen Joodse identiteit. Bijvoorbeeld: de schrijfster komt uit een religieus

Aharon Appelfeld

gezin, ze is getrouwd met de opperrabbin van Groningen. Ze leeft met de Tora. Ze noteert dat als gegeven, als een vanzelfsprekendheid en schrijft daarover uitgebreid, tot 1942. Maar ze zegt niet of ze na de oorlog de religie weer een plek in haar bestaan heeft kunnen en willen geven. Of haar geloof geknakt werd of ongebroken bleef.

Het moet een worsteling zijn geweest, maar de schrijfster laat het onvermeld. En zo zijn er meer voorbeelden waarbij de lezer hoopt dat de auteur wat minder chroniqueur was geweest en wat meer inzicht had geboden in de diepere lagen van haar denken. Ze had kunnen ingaan op de keuzes die zij en al die mensen om haar heen maakten. Dat doet ze niet. Zoals de schrijver Saul Bellow eens schreef (maar dan over Golda Meir): “Het lijkt wel of zij censuur heeft gepleegd op haar diepste gevoelens.”

“Een beeld van de
wereld en de tijd.”

Asscher-Pinkhof houdt het bij het noteren. Het is de worsteling van Vicente waar Amigorena zijn lezer mee confronteert. Het is de zoektocht die de romanfiguren van Appelfeld zo vaak zo aangrijpend maken. Dat laat onverlet dat de feitelijke beschrijving nog steeds een diepe indruk achterlaat. Het geeft een beeld van de wereld en de tijd waarin Asscher-Pinkhof leefde. Maar het gordijn wordt in de *Danseres zonder benen* niet volledig weggeschoven. Misschien tijd voor een gedegen biografie over deze schrijfster. Amigorena, Appelfeld, Asscher-Pinkhof: drie auteurs, ieder met een zeer verschillende achtergrond, schrijvers met een eigen invalshoek rondom verlies, verdriet en de zoektocht naar troost, goedheid en menselijkheid. Ieder met hun eigen kracht en op eigen manier aansprekend. Zeker de moeite waard om hen te lezen of te herlezen. •

Joods in de Kamer

“Aan de zijlijn staan is geen optie”

TEKST MARGALITH KLEIJWEGT FOTO'S PATRICK STERNFELD

Het is een aangenaam warme middag als Alexander Hammelburg, 39, met twee treden tegelijk bij mij de trap op rent. Politici wordt aangeraden interviews vooral niet thuis te doen. Je privéleven moet je, zeker in deze gepolariseerde tijd, zoveel mogelijk afschermen. Hammelburg hoefde vandaag niet naar de Tweede Kamer en is casual gekleed, na afloop van ons gesprek gaat hij nog varen met zijn oude Amsterdamse fractie om afscheid te nemen.

In navolging van zijn vader Simon Hammelburg en zijn vaders broer Bernard Hammelburg, wilde Alexander Hammelburg ook journalist worden. Maar het liep anders, deze Hammelburg werd politicus. Eerst was hij zeven jaar gemeenteraadslid in Amsterdam en sinds een paar maanden zit hij in de Tweede Kamer voor D66 en vindt het tot nu toe, zegt hij, vooral ‘interessant’. Al is hij vast van plan – “aan de zijlijn staan is geen optie” – de komende jaren behoorlijk zijn stempel te drukken. Zijn portefeuille behelst onder meer belangrijke zaken als Buitenlandse Handel, Financiële Markten en Ontwikkelingssamenwerking. Daarnaast vindt Hammelburg het als homo en vroeger beleidsmedewerker van het COC van groot belang om op

te komen voor de rechten van de LHBTI gemeenschap, al zal hij zich net zo goed uitspreken voor andere minderheden en iedere vorm van racisme veroordelen.

“Daar is in Israël of de Palestijnse gebieden niemand mee geholpen.”

Gidi Markuszower (PVV), die tijdens een debat beweerde dat Sigrid Kaag “zich omringt met terroristen”, is een van de andere, schaarse, Joodse volksvertegenwoordigers die de Kamer momenteel telt. Dat doet de PVV in meer debatten, zegt Hammelburg. Leugens de wereld in slingeren en op die manier polariseren. “Ik vind dat zeer kwalijk, daar is in Israël of de Palestijnse gebieden niemand mee geholpen.”

Joods, punt uit

Met een niet-Joodse moeder is Hammelburg een ‘vaderjood’, eerlijk gezegd heeft het hem altijd hogelijk verbaasd dat er zo’n onderscheid werd gemaakt, in Israël nog meer dan hier. “Toen ik in Israël woonde, werd vaak gevraagd of mijn moeder Joods was. Als ik ontkennend antwoordde hoorde ik er toch iets minder bij, het voelde alsof ze me soms onterecht buitensloten. Er zijn leeftijdgenoten die door die vaderjood kwestie echt gekwetst zijn. Waarom zou mijn gemeenschap me niet gewoon accepteren in plaats van vragen stellen over wie ik ben? Binnen mijn familie speelde dat helemaal geen rol.” Zijn vader was Joods, hij voelde zich Joods, vierde Joodse feestdagen, wat wilden die lui nog meer? Hij besloot zich weinig tot niets aan te trekken van dat in zijn ogen kunstmatig in stand gehouden onderscheid. Hij was Joods. Punt uit.

De familie Hammelburg woonde toen hij nog klein was in Amsterdam-Buitenveldert, maar na de scheiding van zijn ouders verhuisde Hammelburg met zijn zusje en moeder naar Oosterbeek, vlakbij Arnhem. Alexander groeide op in een landelijke omgeving, maar verlangde van jongs af aan

naar het meer wereldse Amsterdam waar hij zijn familie in de weekenden opzoekt. De inkt op zijn eindexamen was nog niet opgedroogd of hij verhuisde naar Amsterdam. Daar hoorde hij, daar voelde hij zich thuis.

Verbondenheid

Hammelburg heeft een groot gevoel van verbondenheid met het Jodendom. “Dat besef is altijd vrij sterk geweest. Bij mijn hele familie trouwens, bij mijn vader, mijn oom en mijn grootouders. We vierden alle feestdagen en mijn vader verhuisde toen ik tien was naar Israël waar ik twee keer per jaar naartoe ging.”

Zijn vader en oom hebben een goed contact, ook al zijn ze heel verschillend en waren er ook wel eens strubbelingen zoals alle broers en zussen dat hebben. “Vergeet niet, ze zijn van de tweede, naoorlogse, generatie, ze hebben als kind zoveel gekkigheid meegemaakt dat ze elkaar echt nodig hadden. Datzelfde heb ik met mijn zus, we snappen elkaar, we hebben weinig woorden nodig, de herinnering

aan de spanning die thuis voelbaar was, het trauma dat altijd ergens in de lucht zweefde. Wij weten hoe dat voelde.”

“Wens om het Joods-zijn te continueren zit diep.”

Hier in Amsterdam kent iedereen elkaar, zegt Hammelburg tevreden, hier is een Joods leven. “Ik heb grote behoefte om de Joodse traditie voort te zetten, de gemeenschap in stand te houden. Niemand heeft mij ooit gezegd: Je moet Joods trouwen of Joodse vrienden krijgen. Ik heb dat nooit als opdracht gekregen en toch speelt die wens voor mij, maar ook voor veel van mijn leeftijdgenoten, een belangrijke rol. Ik merk dat de derde generatie veel met dit soort vraagstukken bezig is. De wens om het Joods-zijn te continueren zit diep. Echt heel diep.

Ik heb de mazzel dat ik een dochttertje van anderhalf heb, samen met een Joodse vrouw. We delen de opvoeding, zij woont in Buitenveldert en ik in de Plantagebuurt, het gaat gelukkig heel goed. Ik kende haar al langer, mijn familie kende haar familie nog van de basisschool en we zagen elkaar op feestjes en bij begrafenissen.”

Ze wilden allebei het liefst een kind van een Joodse partner, dus na een paar intensieve gesprekken stond niets ze in de weg. “Je hoeft elkaar weinig uit te leggen, alles gaat vanzelf, de feestdagen, samen seideren, samen chanoeka vieren, allemaal heel gezellig. Op dit moment ben ik single, maar ik merk wel dat ik het leuk zou vinden om een Joodse vriend te hebben. Die drive het Joodse leven in stand te houden zit er echt in. Ik heb heel veel vrienden met een migrantenachtergrond, daar zie je hetzelfde. Die willen vaak ook de familietradities waar ze zich thuis bij voelen, waar ze trots op zijn, voortzetten.”

Israël

Van jongs af aan wilde Hammelburg meer van de wereld begrijpen. Zijn studie politicologie gaf hem de kans om in Israël aan de universiteit van Tel Aviv Midden-Oosten studies te gaan volgen. Tel Aviv was fantastisch, “Amsterdam aan de Middellandse Zee.”

— *Was er toen al een grote gay community?*

“Natuurlijk waren er homo’s, maar het was nog niet zoals nu een gay destination. Ik was eenentwintig en kon daar mezelf zijn. Ik voelde me zo vrij. Er was precies één homokroegje in een achterafstraatje.”

— *Hou je de Israëlische politiek goed bij?*

“Jazeker, ik moet zeggen van het hele Midden-Oosten, bij BNR heb ik ook jarenlang op de radio commentaar gegeven over het Midden-Oosten.

Je ziet in Israël hetzelfde wat je in Nederland ziet, die volledige fragmentatie, de verruwing van de politiek, die er voor zorgt dat het land bijna niet te besturen is. Dat je een coalitie van acht partijen hebt die het inhoudelijk niet met elkaar eens zijn...”

— *Herinner je je nog de tijd dat de meeste Nederlanders achter Israël stonden?*

“Ja in de jaren negentig, ik liep met mijn vader op straat in Jeruzalem na de ondertekening van de Oslo akkoorden in de hoop dat dit de oplossing zou zijn, dat na die eerste intifada de ellende voor iedereen voorbij zou zijn. De volgende dag ontplofte er voor onze ogen een bus. Wat je daarna zag was een reeks van aanslagen. De veiligheidsmaatregelen namen toe, ze moesten zich tegen terreur beschermen.”

— *Maar er kwam hier ook steeds meer onvrede omdat de nederzettingen werden uitgebreid*

“Ja er was een gigantische groei van nederzettingen onder de tweede termijn van Netanyahu.”

— *Niet-Joodse, maar ook veel Joodse Nederlanders hebben steeds meer moeite met de bezetting.*

Hammelburg zucht: “Ja het is een soort landjepik. Je kunt wel zeggen dat je vrede en een twee-staten oplossing wil, maar als de uitbreiding van de nederzettingen ondertussen doorgaat, blijft er van de andere staat niets over. Je doet hetzelfde als de radicale elementen in de Palestijnse politiek die terreur ondersteunen. Die zeggen ook: Wij willen vrede maar de andere partij wil niet.

Ik zag ooit een documentaire over de eerste kolonisten, in die tijd was het vooral een goedkope manier van wonen. Rabin, ook geen doetje, zei later dat hij spijt had dat hij toen niet meteen had ingegrepen. Maar hij wilde niet dat er Joods bloed zou vloeien als gevolg van ingrijpen door de Joodse staat.”

“Patstelling funest voor vredesproces.”

Hammelburg begrijpt dat mensen moeite hebben met de politiek van Israël. Maar waar twee vechten, hebben twee schuld, oordeelt hij. “De Palestijnen kunnen niet volhouden dat ze vrede willen als ze nauwelijks optreden tegen antisemitisme en terreur, terwijl de Israëlische regering niet kan volhouden dat ze vrede en veiligheid wil terwijl ze nederzettingen blijft uitbreiden. Zo’n patstelling is funest voor het vredesproces.”

Joods en homo

Terug naar zijn eigen ambitieuze strijd, die van gelijke rechten voor iedereen. Het heeft lang geduurd voor hij aan zichzelf durfde toe te geven dat hij homo was. Op de middelbare school was hij nog niet zo ver. Dat gebeurde pas tijdens zijn studententijd, stukje bij beetje.

“Sommige mensen heb ik het nog steeds niet verteld, ik neem aan dat ze het inmiddels wel weten. Mijn ouders weten het maar ik geloof niet dat er een moment is geweest dat ik binnenkwam en riep: ‘Hallo ik ben homo’. Mijn moeder vond het vooral verdrietig dat ik er lang mee had geworsteld en me niet vrij genoeg had gevoeld er mee naar buiten te komen.”

— *Was het dan een taboe binnen je familie?*

Ik denk dat er geen homo of lesbo is die geen moeite heeft gehad om het te vertellen, al kom je uit nog zo’n liberale familie. Toen ik op school zat werden er zoveel opmerkingen over homo’s gemaakt, net als over Joden of migranten. Op mijn school was niemand openlijk homo, want je wilde het niet zijn. Ik kon die zogenaamde grapjes, die venijnige opmerkingen niet goed verdragen. Het maakte me wel hard. Die periode heeft me gevormd.”

Op zijn middelbare school werden er vaak geintjes gemaakt over hoe wijverig homo’s soms lopen.

Hammelburg was bang dat zijn klasgenoten het met hun spottende opmerkingen over hem hadden, ook al was dat achteraf gezien waarschijnlijk niet het geval. “Daar heb ik erg onder geleden, ze gebruikten woorden als flikker, zo’n term heeft grote impact, je bent in die fase zo onzeker. Het is niet voor niets dat de suïcidcijfers onder LHBTI-ers vijf keer hoger liggen dan onder heterojongeren. Ik heb die gedachten zelf nooit gehad maar ik ken genoeg mensen die soms radeloos waren.”

Joods én homo, af en toe vond Alexander zijn dubbele uitzonderingspositie wel wat veel en leek het hem heel aantrekkelijk om ‘normaal’ te zijn. Maar piekeren hielp niet beseftte hij en hij besloot zich in te gaan zetten voor de LHBTI-ers.

“De reden dat ik voor het COC ben gaan werken en de politiek in ben gegaan is omdat ik niet tegen dat soort onrecht kan. Ik moet er iets aan doen, ik kan niet stil blijven zitten, ik heb van dichtbij gezien hoe de Sjoa erin heeft gehakt, waar uitsluiting toe kan leiden. Ik was helemaal niet van plan om bij het COC te gaan werken en een soort LHBTI-activist te worden, of de politiek in te gaan, maar ik wilde verandering, dus moest ik wel.”

“Kappen met discriminatie.”

Op zijn middelbare school betroffen de nare opmerkingen meestal homo’s, maar tijdens zijn studie politicologie viel hem op dat er weleens weinig flatteuze opmerkingen over Joden werden gemaakt. Hij volgde vakken over het Midden-Oosten en mengde zich in politieke discussies. “Men wist dat ik Joods was, dat ik familie in Israël had, dat ik er een jaar had gestudeerd en daarom namen mij in politieke discussies niet serieus, ik zou te vooringenomen zijn. Ik vond die houding bevooroordeeld en erg dogmatisch.” En dat liet hij weten ook. Hij ging, altijd strijdbaar, geen enkele discussie uit de weg.

Nieuwe generatie

Hij is niet de enige die zijn mond opendoet, er is, zegt hij, een nieuwe generatie opgestaan die één gemeenschappelijke boodschap heeft: “Kappen met discriminatie. Wijs mensen erop dat je met die zogenaamde grapjes waar je de ander mee wegzet hem of haar ook kwetst. Die latente discriminatie, waar men zich niet eens altijd bewust van is, moet stoppen.”

— *Hoe ver wil je gaan? Wat vind je bijvoorbeeld van de roep om genderneutrale wc’s?*

“Natuurlijk moeten er genderneutrale wc’s zijn. Voor trans-mensen is het verschrikkelijk, is het een trauma als je naar de voor jouw gevoel verkeerde wc moet. Mensen durven in die situatie soms niet te plassen. Ze drinken niet, gaan de deur niet uit omdat ze bang zijn

voor de wc. Daarom moet er overal een genderneutrale optie zijn.”

Mensen kunnen zo overdrijven, zegt Hammelburg die veel mails krijgt over de nieuwe wet voor transgenders die binnenkort gepubliceerd wordt. “Ze roepen dat de wet een aanval op hun vrouw-zijn is. Nee dat is het niet. Het is er om ervoor te zorgen dat mensen die zich bijvoorbeeld noch als man noch als vrouw identificeren zich veilig en geaccepteerd voelen. Ik vind de discussie hierover vaak banaal, wat een onzin om te beginnen over rechten die afgepakt zouden worden, net als je met die Zwarte Pieten discussie onze traditie zou afpakken. Flauwekul. Er zit veel rechtsextremisme achter die sentimenten en we moeten er niet intrappen.”

Misschien komen die opmerkingen ook voort uit angst? Angst? Maar waarvoor? Mijn moeder werd vroeger op het schoolplein van mijn basisschool door meerdere ouders aangesproken omdat mijn zus en ik iedere woensdag door een lesbisch stel werden opgevangen. Deze bemoeizuchtige ouders vroegen zich af of dat wel verstandig was. Mijn moeder was perplex, ze liet het maar, maar ze is het nooit vergeten.”

Dat de verdraagzaamheid in de hele wereld nu zo onder druk staat, baart Hammelburg grote zorgen. Niet alleen in het Hongarije van Orban, maar ook hier in Nederland is steeds meer ruimte voor intolerantie. Hammelburg schetst een somber beeld: “Jongens en meiden die geloven in een eenheidsworst zonder ruimte voor LHBTI. Maar misschien straks ook Joden.

Bij de achterban van die partijen, Forum en de PVV, zitten veel antisemieten, denk aan het schandaal met de appjes bij Forum, ze zijn tegen alles wat anders is. Het liberale gedachtegoed en onze vrijheden staan zwaar onder druk. Als we niet waakzaam zijn, daar niet voor opkomen, hebben we echt een probleem. Dat wil ik niet laten gebeuren.”

10x ERGERNISSEN

Mijn doorgeslagen gedachtenkronkels

Het is een unieke combinatie van achterdocht en schaamte. Jolan Toff komt daarmee danig in de knoop, tot zijn grote ergernis.

- 1 Ik wilde mijn fiets meenemen in de metro. Van de website noch de kaartautomaat werd ik, na langdurige bestudering, iets wijzer. Ik ben zelfs naar de informatiebalie op een ander station gegaan waar een gigantische rij stond. Ten einde raad ben ik ingestapt zonder de fiets in te checken. Toen ik uitstapte kreeg ik een boete. Ik heb de verbalisant niet meer uitgelegd welke moeite ik had gedaan. Hij zou het toch niet geloven.
- 2 In de televisiezaak maakte ik wat aantekeningen. Ik zag ik de verkoper denken: "Daar heb je weer zo iemand die hiér komt kijken om het later voordeliger online te kopen". Dat was ik helemaal niet van plan.
- 3 Omdat drinken uit een plastic flesje slecht is, neem ik tegenwoordig een trendy flacon met water mee: Als ik een slok neem, denk ik dat de mensen een stille drinker in mij vermoeden.
- 4 Als ik twijfel of ik naar iemands begrafenis moet gaan, vraag ik mij éérst af of hij of zij ook op mijn begrafenis zou komen.
- 5 Ik bel de tandartsassistente in verband met een aanmaning. Geheel naar waarheid zeg ik dat ik deze nooit ontvangen heb. Ik hoor haar denken: "Dat zeggen ze allemaal".
- 6 In films komt het tussen twee mensen die elkaar één keer gezien hebben en daarna hevig naar elkaar verlangen, steevast weer tot een toevallige ontmoeting. In een restaurant in Manhattan bijvoorbeeld. Mij gebeurt dat nou nooit.
- 7 Net als ik klaar ben op het terras en wil opstappen, komt er iemand naast me zitten. Ik heb dan de neiging uit te leggen dat ik tóch al weg wilde gaan.
- 8 Je betreedt een toilet en ziet dat de pot vreselijk smerig is. Je verlaat deze onmiddellijk maar nét op dát moment komt die leuke collega binnen. Ik leg haar de situatie uit. Aan haar gezicht zie ik dat ze haar ernstige twijfels heeft.
- 9 De verkoper liet mij zien dat ik hem, in plaats van een euro, een Thaise baht (waarde € 0,02) had gegeven. Ik had niet gezien dat dit tussen mijn muntgeld zat. Hij dacht vast dat ik hem in de maling wilde nemen.
- 10 Ik erger me aan mensen die zeggen dat ze zich nooit ergeren.

FOTO: PATRICK STERNFELD

“Geen taboes”

Israël en antisemitisme

TEKST FERRY BIEDERMANN FOTO PATRICK STERNFELD

De relatief korte, maar felle geweldsronde in Israël en de Palestijnse gebieden afgelopen mei heeft weer veel onrust met zich meegebracht voor delen van de Joodse gemeenschap. Het conflict werd onder meer gezien als een nieuwe prikkel voor het toch al, volgens diverse rapportages, toenemende antisemitisme in Nederland. Chantal Suissa-Runne ervoer dat deels ook zo, maar richt zich toch vol goede moed op haar activiteiten waarmee ze de diverse bevolkingsgroepen in Nederland nader tot elkaar probeert te brengen.

Suissa-Runne is onder meer initiatiefneemster van het meermalen bekroonde project ‘Leer je burens kennen’ van de Liberaal Joodse Gemeente Amsterdam. Ze vertelt dat dit nu op het punt staat om naar andere Europese steden te worden uitgebreid. En ze is onlangs met onder meer rabbijn Lody van de Kamp en Fatima Akalai een nieuw landelijk Joods-islamitisch netwerk, genaamd Yalla!, begonnen.

Het geweld in mei en de daarmee gepaard gaande oprispingen on- en offline in Nederland, maakten het niet makkelijk voor de projecten waar ze bij betrokken is. Toch gingen die door en er werd zelfs over het conflict gesproken. “Wat ik belangrijk vond is dat er geen taboe was, van daar hebben we het niet over, laten we het gezellig houden. Daar geloof ik echt niet in.”

Gruwelijk oneens

Ze konden het wel eens “gruwelijk met elkaar oneens” zijn en ze heeft het over “heftige emoties”, maar de dialoog werd voortgezet. “Je kunt het tijdens zo’n periode niet hebben over de Joodse en Marokkaanse cultuur en dan zeggen: ‘maar we gaan het niet hebben over de oorlog in het Midden-Oosten’. Dat is naïef. Het is ook naïef om te zeggen: we gaan het hier oplossen. Je moet wel realistisch zijn over wat er wel en niet binnen je invloedssfeer ligt.”

Suissa-Runne heeft een inzicht in meerdere werelden door haar vele contacten aan beide kanten van het conflict. Ze heeft vrienden en familie in Israël, waar ze tijdens gevechten ook bezorgd over is, en ze kent ook veel Palestijnen en anderen in de moslimgemeenschap hier. Een van de dingen die haar stoorden tijdens het oplaa

Chantal Suissa-Runne

van het conflict is dat het in Nederland uitgevochten lijkt te worden, “door mensen die zich er op de een of andere manier de pleitbezorger van voelen, maar dat het nog maar weinig te maken heeft met de mensen om wie het gaat”, zegt ze.

“Meer geduld met mijn Palestijnse vriendin”

“Ik heb veel meer geduld met mijn Palestijnse vriendin die hier woont, van wie tachtig procent van de familie op

de West Bank woont, en voor haar pijn en gevoelens en ideeën dan, met alle respect, voor sommige jongeren die nu in een soort hype meegaan van Free Palestine, maar geen idee hebben waar Gaza of Ramallah op de kaart liggen. Ik zeg niet dat ik daar helemaal geen geduld voor heb, maar wel minder.”

Onveilig

De Palestijnse zaak had tijdens het conflict in mei op een andere manier aandacht dan voorheen, meent Suissa-

Gepolitiseerd en gesimplificeerd

Een van de grootste problemen zegt ze, is dat het conflict zo wordt gepolitiseerd en gesimplificeerd. Rechts neigt vaak naar Israël en links naar de Palestijnen en voor progressieve Joden die wel voor het bestaansrecht van Israël zijn, kan dat flink schuren.

“Ik ben heel erg pro het bestaansrecht van Israël. Ik vind het een heerlijk land en voel me er ook op sommige plekken hartstikke thuis. Dat betekent niet dat ik direct de regering van welke signatuur dan ook steun. Ik

behoud mezelf de ruimte voor om kritisch te zijn over het beleid of de regering.”

De tendensen om te simplificeren en om Joden hier verantwoordelijk te houden voor wat er in Gaza gebeurt, baren Suissa-Runne zorgen. Er is vaak weinig begrip voor de gevoelens van onveiligheid bij de Joodse gemeenschap, ziet ze. Dat kan vele redenen hebben. “Bij sommige mensen is het onnozelheid, luiheid, je niet willen verdiepen. Ik weiger te geloven dat het grootste deel van de bevolking slecht is. Tegelijkertijd vind ik wel dat er bij de obsessie met Israël een antisemitische kant zit.”

Gaza-demonstratie
Groningen, 16 mei 2021,
foto Mark Vletter

Runne. Dat kan te maken hebben met de aandacht voor Black Lives Matter en andere emancipatiebewegingen de afgelopen jaren, zegt ze.

“Vroeger zag je veel jongeren vooral met een Marokkaanse of islamitische achtergrond die zich er heel erg druk om maakten. Als je aan iemand anders iets vroeg, dan had die geen idee of was er niet mee bezig. Maar ik denk dat het nu wel breder leeft dan in voorgaande rondes, zoals in 2012 en 2014. Specifiek, denk ik, in progressieve kring.”

En dan wordt het al snel moeilijk om antizionisme en antisemitisme uit elkaar te houden, merkt ze. “Wat me opvalt is dat heel veel mensen aan de progressieve kant van het spectrum roepen van, ja, je mag dan antizionistisch zijn, maar niet antisemitisch. En dat ze oprecht geloven dat ze dat heel goed insteken en het elke keer benoemen. Ik zie ook wel dat het bij demonstraties benoemd wordt, alleen ik denk dat ze zelf niet snappen waar die twee elkaar raken, hoe gevoelig die termen liggen en hoe ontzettend onveilig het voelt voor de Joodse gemeenschap dat het zo makkelijk door elkaar wordt gehaald, of zo makkelijk wordt geponeerd.”

“Problemen zo mogelijk lokaal oplossen.”

Haar initiatieven zullen waarschijnlijk niet dat onbegrip en het antisemitisme oplossen, maar toch gaat ze door. “Het is misschien een druppel op de gloeiende plaat. Maar ik denk wel dat bewustwording een belangrijke rol kan spelen. Ik denk dat we zeker hier wel een veilig klimaat kunnen creëren, ik denk zeker wel dat het zin heeft.

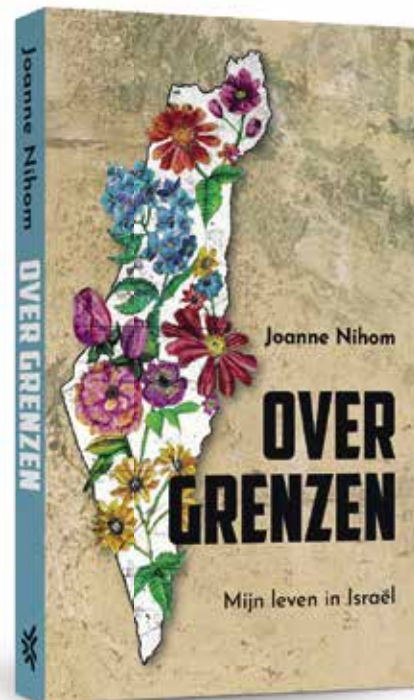
Uiteindelijk is het verschrikkelijk wat er in het Midden-Oosten elke keer gebeurt, maar we hebben hier ook gewoon te dealen met onze Nederlandse context en met antisemitisme en moslimhaat hier. Ik geloof dat je de problemen zo mogelijk toch lokaal moet oplossen.” •

Grensverleggend boek over mensen die het verschil maken

Een prachtig boek over verbinding, over het gewone leven en de alledaagse dingen die Israël toch zo bijzonder maken. Joanne Nihom schrijft over de positieve initiatieven en inspirerende mensen die de media vaak niet halen en toont zich als Joodse vrouw kwetsbaar in de voor haar soms ingewikkelde maatschappij. Hiermee laat Joanne zien wat er gebeurt in Israël, het land waar zij woont.

ISBN 9789043535540 | € 18,99

Verkrijgbaar bij uw boekhandel en via
www.kokboekencentrum.nl

 KokBoekencentrum
UITGEVERS | UTRECHT

TE HUUR: SENIORENAPPARTEMENTEN

De seniorenappartementen zijn tussen 70 en 76 m² en grenzen aan zorgcentrum Beth Shalom in Amsterdam Buitenveldert.

We beschikken over 2- en 3-kamer appartementen. De appartementen zijn ook geschikt voor echtparen.

Het is mogelijk om binnendoor naar Beth Shalom te gaan. Beth Shalom heeft de Joodse identiteit. In de keuken en algemene (leef) ruimten van Beth Shalom worden de orthodox-Joodse regels in acht genomen en besteden we veel aandacht aan de Joodse feestdagen en Joodse tradities. U kunt gebruik maken van alle faciliteiten die Beth Shalom te bieden heeft (al dan niet tegen betaling).

KOSTEN

De huur varieert tussen € 1066,50 en € 1161,50 (incl. servicekosten)

BESCHIKBAARHEID

Wilt u hier komen wonen dan kunt u zich aanmelden. Er zijn momenteel appartementen per direct beschikbaar.

MEER INFORMATIE

Afdeling Verhuur en Beheer
T (020) 435 63 60
E wonen@cordaan.nl
Bereikbaar op werkdagen van 9.30-12.30 uur

TE HUUR:

Appartement voor senioren

Stress en sarcasme

Joodse humor in Israël

TEKST KARIEN ANSTADT

Mei 1948, de onafhankelijk staat Israël is een feit. Het zelfbewustzijn en de trots van de Joden aldaar groeien. Ze zijn soeverein! Hoe ontwikkelt de humor zich sindsdien? Is het gedaan met de specifieke grappen van de gedurende eeuwenlang vervolgde Joden in de diaspora, is het voorbij met de zelfspot? Of toch niet?

Een Joodse staat, maar met een deels seculiere inslag. Waar ook – vooral Arabische – christenen en moslims wonen, wat allemaal niet zonder strubelingen gaat. Een trotse Joodse staat, maar wel eentje die zich constant bedreigd voelt. Dat is een recept voor spanningen en die zijn er volop. Is het daarom dat de humor in Israël vaak harder en sarcastischer is?

Zoals in ieder land blijven de anderen toch anders, zelfs als het Joden zijn, zelfs in Israël. Dat blijft ook onderwerp voor humor, waar een scherpe rand van discriminatie en vooroordelen bij kan zitten. Wat zijn die Sefardische vrouwen toch luidruchtig en opvliegend, stellen de Asjkenaziem: “Als een Marokkaanse vrouw kookt, staat als eerste stap bij het recept in het kookboek: kalmeer.” Sefardim waren trouwens niet alleen onderwerp van grappen. Sommige van de meest bekende komieken zijn en waren Joden afkomstig uit Arabische landen, zoals enkele leden van de legendarische groep Hagashash Hahiver. Is het in Israël verder ook gedaan met de Jiddische mamme? In de jaren '50 of '60 werd er in het liedje Chaimke Sjellie (mijn Chaimpje) goedmoedig de draak met haar gestoken. Een mamme zingt een loflied op haar zoon die, “als enige in het leger alles goed doet.” Zoals: “Alle soldaten slaan rechtsaf, maar mijn Chaimpje is de enige die het bevel juist opvolgt en naar links gaat.” En zo gaat het door.

Taalverwarring

Hebreeuws is de officiële taal, maar in familiekring spreekt men evengoed vaak Frans, Engels of Russisch. “Toen een Amerikaan begin jaren '60 voor het eerst Israël bezocht en een voorbijganger trots in het Hebreeuws vroeg hoe laat het was, antwoordde deze: “Spreekt u dan geen Jiddisch?” En tegen een Zwitser die tijdens zijn inburgering in Israël consequent Hebreeuws met zijn familie sprak, zei een neef half verontwaardigd: “Dat moet je je hier wel afwennen...”, schreef Arthur Cohn in *Israël, wie es lebt und lacht*.

“Alsof je tegen een muur praat.”

De Amerikaanse schrijver Saul Bellow was een keer op bezoek bij de Israëlische schrijver Agnon. Saul Bellow: “Op een gegeven moment vroeg hij of mijn boeken in het Hebreeuws vertaald waren, wat toen nog niet het geval was. Vriendelijk plagend zei hij dat dat heel jammer was. ‘De taal van de diaspora zal niet standhouden,’ hield hij me voor. Ik voelde de eeuwigheid klaarstaan om me op te slokken en was me bewust van mijn onbeduidendheid. Toch had ik nog genoeg tegenwoordigheid van geest om zijn grapje te pareren en ik vroeg: ‘En dichters als die

arme Heinrich Heine dan?’ Agnon antwoordde: ‘Heine is uitstekend vertaald in het Hebreeuws, dus zijn voortleven is verzekerd,’ zo tekenden Amos Oz en Fania Oz-Salzberger op in *Joden en Woorden*.

Geloof en harde grappen

Ook in het beloofde land mag je kwaad zijn op G'd: “Veertig jaar dolen door de woestijn,” bitsste Golda Meïr. “En tenslotte brengt hij ons uitgerekend naar zowat de enige plek in het Midden-Oosten waar geen olie zit,” is nog een voorbeeld uit *Joden en Woorden*.

Een andere bekende mop: “U bidt nu al dertig jaar bij de Klaagmuur om vrede tussen Joden en Arabieren. Hoe

voelt dat,” vraagt de BBC-verslaggever. “Alsof je tegen een muur praat,” antwoordt de Jeruzalemse rabbijn.

S.J. Agnon

Het lijkt wel of iedere rampzalige gebeurtenis aanleiding is voor humoristische oneliners of moppen. Komt het doordat Israëli's om de zoveel jaar met een oorlog worden geconfronteerd

en humor de enige manier is om de stress te verlichten? Zelfs de kinderen doen mee: “ Hamas, willen jullie morgenochtend een raket sturen, vlak voor ik m'n wiskunde proefwerk heb?”

Grappen over de Holocaust zijn er tegenwoordig ook volop onder jongeren. Rust er geen taboe meer op omdat we 75 jaar verder zijn? Zelf merk ik dat ik daar toch moeite mee heb als Europese babyboomer van net na de oorlog en dat ik er daarom hier geen kan citeren. Voor de jongere Israëli's is het echter, alhoewel ze eveneens doordrongen zijn van de Holocaust, waarschijnlijk langzamerhand één van de rampen die het Joodse volk getroffen hebben en

als zodanig een manier van coping met constante dreiging en strijd.

Israëli'sche reclames in het begin van de corona uitbarsting schuwden ook geen harde grappen. Gideon van der Sluis (@thesluis) schreef tijdens het hoogtepunt van de coronagolf in Italië op Twitter: “Ha, ha, ha, geweldige reclame in Israël om het hamsteren tegen te gaan,” naar aanleiding van een Israëli'sche tekst boven een afbeelding van penne pasta: “Koop drie pakken en win een reis naar Italië.”

Bureaucratie

Had de bekende humoristische columnist Ephraïm Kishon eind jaren '50 al voorzien dat de bureaucratie in Israël een constante is? Hij ontwierp een bordspel getiteld *Een pakket uit Amerika* dat met veel plezier en

herkenning werd gespeeld, vergelijkbaar met ons ganzenbord. In *Israël wie es lebt und lacht* wordt beschreven hoe dat gaat. Het begint met een bericht van het postkantoor dat er een pakket is gearriveerd, waarna de speler eerst een tijdje van het kastje naar de muur wordt gestuurd.

Ephraïm Kishon
door Chaim Topol

“Ondertekend door een hond”

Als er eenmaal gedetailleerde identiteitspapieren ingeleverd zijn, moet de speler weer helemaal opnieuw beginnen omdat hij de huwelijksakte van zijn grootmoeder thuis vergeten is. Een beambte vraagt een inentingsbewijs tegen hondsdolheid, ondertekend door een hond. Een ander vraagt om militaire gegevens die hij op een ver afgelegen kantoor moet ophalen. Op de deur hangt een briefje: “Ben even weg”. Op dit punt aangekomen moet de speler drie beurten overslaan. Als hij het pakje eindelijk ontvangt, blijkt er na betaling van een nogal hoog bedrag aan invoerrechten, afgedragen kleding of een flesje Jordaanwater (made in USA) in te zitten. •

Het volgende Benjamin debat, begin 2022, zal in het teken staan van de Joodse humor. Dus houd de Benjamin of onze website in de gaten!

Hagashash HaHiver, wellicht Israëls bekendste komische act ooit, foto Nachoom Assis

Krantz in Zwart/wit

TEKST FERRY BIEDERMANN

“Zeg Krantz, zijn Joden eigenlijk wit?” Rabbijn Shlomo Krantz keek zijn vriend Mo vermoed aan terwijl hij nog wat extra suiker in zijn glas thee kieverde dat op het tafeltje stond dat Mo buiten zijn groentewinkel had neergezet. Hij zuchtte: “Nee zeg, jij ook al? Dat is zo ongeveer de vraag die ik de afgelopen maanden het meest heb gekregen, zowel van buitenaf als vanuit mijn eigen gemeenschap. Zelfs van Yossi, die Ethiopisch is. Hij is er behoorlijk verward van.”

Mo keek hem grijnzend aan en zei plagerig: “Dat kan best, maar toch is ook hij waarschijnlijk wit met dat privilege van jullie. Daar gaat het toch om? Jullie zijn toch een beetje de troetel minderheid hier.” Nu was het de beurt van Krantz om te grijnzen: “Jullie doen het trouwens ook niet slecht. Wij Joden hebben er twee millennia van vervolging en een Holocaust over gedaan voordat het een beetje taboe werd in zogenaamd weldenkende kringen om ons te discrimineren terwijl jullie dat in een paar generaties voor elkaar hebben gekregen.”

“Alsof ik drugs wegbreng in plaats van eieren.”

Ze barstten allebei in lachen uit en genoten van hun kopje thee onder het grauwe wolkendek dat al vanaf begin van de zomer over de gegoede Amsterdamse buitenwijk had gelegen. Het onderwerp liet Mo echter niet helemaal los. “Nou, je weet dat er vaak helemaal geen taboe rust op die discriminatie naar ons toe. Nu krijgen we het weer over ons heen met dat hele Mocco Maffia gedoe. Iedereen kijkt me vuil aan als ik op mijn scooter hier door de wijk rijd, alsof ik drugs wegbreng in plaats van eieren.”

Krantz zuchtte, hij kon niet ontkennen dat ook binnen zijn kehilla het wantrouwen naar de Marokkaanse en islamitische medeburger was toegenomen, maar dan vooral naar aanleiding van de reacties op het geweld in Israël eerder in het jaar. Hij probeerde Mo op te beuren: “Vroeger waren er ook veel Joodse gangsters hier in Amsterdam. De term penoze komt zelfs uit het Jiddisch. Dat gaat vanzelf allemaal wel weer voorbij.”

Mo bekeek hem van top tot teen. “Dat kan jij makkelijk zeggen. Als jij je een beetje normaal zou kleden, zou je niet te onderscheiden zijn van al die andere witte Hollanders.” Krantz proestte zijn thee uit. “Hoezo normaal? Wat is er mis met hoe ik me kleeft? Ik heb vaak nog een pet over

mijn keppel, dan ziet helemaal niemand iets. Ik probeer meestal niets te verbergen, maar het is soms niet prettig om als Jood herkend te worden.”

Zijn vriend sprak hem sussend toe. “Ik bedoel niet je keppel, maar gewoon je totale gebrek aan stijl. Iedereen weet dat er gradaties zijn: Italianen kleden zich het beste, daarna anderen met een Mediterrane achtergrond, daarna de Hollanders en helemaal onderaan sjofele Amsterdamse types zoals jij. Dat is hetzelfde als met lekker eten. Dat volgt ongeveer hetzelfde patroon.”

“Witter dan andere witte Nederlanders?”

Krantz drukte met twee vingers tegen de brug van zijn neus om te proberen een opkomende hoofdpijn af te

wenden. Zijn vrouw Jessica probeerde ook altijd om hem 'beter' te kleden, maar hij had daar weinig tijd voor. "Dus je zegt eigenlijk dat we niet alleen wit zijn, maar zelfs nog witter dan andere witte Nederlanders? Maar wat dan met al die Joden die wel een Mediterrane achtergrond hebben, die hebben toch een heerlijke keuken?"

Mo keek hem meewarig aan. "Dat zijn eigenlijk gewoon Arabieren en dus alleen maar zwart omdat ze om die reden gediscrimineerd worden. Als Jood zijn ze weer wit." Het duizelde Krantz met al dat zwart/wit. Hij wist dat Mo hem aan het stangen was maar kon het toch niet laten om te vragen: "Waar gaat het nou over, discriminatie of stijl en lekker eten?"

Mo sloeg zich triomfantelijk op de knie. "Dat loopt gelijk op. Je hoort gewoon normaal en saai te zijn, en slecht

gekleed, en je groenten moet je kapot koken. Dan word je ook niet gediscrimineerd, want zo hoort het hier. Anders heb je waarschijnlijk een kleurtje."

Krantz grijnsde op zijn beurt triomfantelijk en zette Mo schaakmat: "Maar dat doen we al generaties lang hier. Eeuwen, kan je wel zeggen. En toch blijft dat antisemitisme maar doorgaan. Volgens mij zijn we dus behoorlijk gekleurd."

Mo deed alsof hij diep moest nadenken. "We moeten gewoon allemaal nog harder ons best doen." Hij stond op, liep de winkel in en riep naar Krantz: "Ik ga die hummus maar wegkieperen en de bloemkool nog wat langer koken. Doe jij ondertussen sokken aan in je sandalen. Misschien dat het helpt." •

BENJAMIN DEBAT

JOODSE HUMOR

Er valt altijd wel wat te lachen in de Benjamin!
 Begin 2022 sluiten we onze reeks Joodse humor af met een daverende bijeenkomst over het onderwerp, in het kader van het jaarlijkse Benjamin debat. Over de serieuze en minder serieuze kanten van die humor. Meer informatie hierover in het volgende nummer en online.
(En er blijft altijd wel wat te lachen in de Benjamin)

Benjamin

Eén Joods nieuwjaar, lekker simpel

TEKST ASJER WATERMAN

Soms lijkt het wel alsof Nederland kampioen regelgeving en planning is. Elke vierkante centimeter in Nederland heeft een bestemmingsplan. Elke boom een achterliggend dossier. Zelfs voor het plukken van een grasspriet zouden Nederlanders vergunningen kunnen aanvragen. Oké, er is hier sprake van een klein beetje Jiddische overdrijving. Maar u herkent wat ik zeg, toch?

Ook in het Jodendom houden we van regels en regelmaat. Die geven ons op een bepaalde manier een beetje rust. Orde scheppen in de chaos die de wereld is. Regels over wanneer je iets wel of niet mag eten. Over hoe je je keuken inricht. Of over met wie je wel of niet mag trouwen. Regels over wat je doet als er een kind geboren wordt, of wanneer er iemand komt te overlijden. Een verschil maken tussen geoorloofd en ongeoorloofd, tussen koosjer en treife. Voor sommigen misschien beklemmend, maar voor anderen juist heel verhelderend. Regels en grenzen geven duidelijkheid en structuur. Zo weet je tenminste waar je aan toe bent.

Orde scheppen

Orde scheppen in de chaos die de wereld is. De oplettende en vrome lezer is het misschien opgevallen dat dat ook is waar de Tora mee begint. “De aarde was nog woest en doods, en duisternis lag over de oervloed.” Woest en doods, dat is geen wereld waarin je mensen en dieren kan laten wonen. En dus greep G'd in. Hij maakte een scheiding tussen licht en duister, tussen dag en nacht, tussen water en land. En later schiep hij mens en dier.

“Soms kan je ook doorslaan.”

Orde scheppen in de chaos, onze hele traditie is erop gestoeld! Maar soms kan je ook doorslaan in je pogingen om orde te scheppen. Want te veel regeltjes, te veel vormen van onderscheid, maken de wereld alleen maar onnodig ingewikkeld. Zo is het best handig om regels te hebben over wie hoeveel belasting moet betalen, maar

wanneer je een systeem op touw zet met honderden regeltjes en verschillende soorten toeslagen snapt niemand er meer wat van.

Doorgeslagen

Ook de rabbijnen sloegen wel eens door in hun regels en vormen van onderscheid. Binnenkort is het Rosj Hasjana, het Joodse nieuwjaar. Het moment waarop het ene jaar eindigt, en het andere begint. Best handig om zo een moment te hebben waarop het jaar opnieuw begint. Orde scheppen in de chaos die de wereld is, weet u nog? Het geeft het begin aan van een terugkerende cyclus: na het nieuwjaar wordt het weer Jom Kipoer, en daarna Soekot, en dat sluiten we af met Simchat Tora, enzovoorts. En aan het einde van het jaar sluiten we de cirkel weer af en beginnen we een nieuwe cirkel. Orde, rust regelmaat. Bedankt Rosj Hasjana!

Vier keer Nieuwjaar

Maar de rabbijnen vonden het dus nodig om niet één, maar vier (!) soorten nieuwjaar te benoemen. Ja u hoort het goed, volgens de rabbijnse traditie is Rosj Hasjana niet hét, maar een Joods nieuwjaar. Wat de andere nieuwjaren zijn daar zal ik u verder niet mee vervelen, dat kunt u teruglezen in de Misjna.

“Wie stuurt dit stukje door naar de Belastingdienst?”

Eentje kent u misschien wel, dat is Toe Bisjwat, het nieuwjaarsfeest van de bomen. De andere twee zijn in het Jodendom eigenlijk in onbruik geraakt (dat was Toe Bisjwat eigenlijk ook, maar dat bewaren we voor een volgende keer). Niet zo gek natuurlijk, want vier soorten nieuwjaar maken de zaak onnodig ingewikkeld.

Het volstaat om gewoon één Joods nieuwjaar te hebben, en dat is dan Rosj Hasjana. Simpel en duidelijk, dat geeft rust. Wie stuurt dit stukje door naar de Belastingdienst? Sjana tova oemetoeka! •

JMW 75 jaar

**Deel je ervaringen met JMW!
Heb je een leuke, of minder leuke,
anekdote over je ervaringen met JMW,
deel die dan in de volgende Benjamin!**

We stellen voor het 75-jarige bestaan van JMW een speciaal jubileumnummer samen en daarin horen we graag van onze lezers!

Maximum 200 woorden, opsturen voor 27 september alleen per email naar benjamin@joodswelzijn.nl

Het jubileumnummer verschijnt 15 november.

(Plaatsing niet gegarandeerd en de redactie behoudt zich het recht voor de stukken aan te passen en in te korten)

mr L.E. Visserhuis
Joods woonzorgcentrum

Zelfstandig en verzorgd wonen

Mooi kleinschalig woonzorgcentrum in Benoordenhout, Den Haag met ruime appartementen en verpleeggroepen.

Wilt u zelfstandig blijven wonen en indien nodig verpleeghuiszorg thuis/thuiszorg inschakelen? Dat kan in onze 36 appartementen. Voor ouderen die niet meer de regie over hun leven kunnen voeren, zijn er psychogeriatrische en somatische verpleegplaatsen in zeven kleinschalige woongroepen. Nog geen zorg nodig? Wijkbewoners zijn van harte welkom in ons restaurant.

Voor meer informatie: 070 3143800
of de website: www.jbc-visserhuis.nl

**Deze maand verschijnt
'Op afstand en toch dichtbij',
een boek met de verzamelde
Jonet-columns van **Brigitte
Wielheesen** - met nawoord
van Frits Barend.**

**Het ideale geschenk voor
Rosj Hasjanna.**

Jonet.nl wenst u een goed en zoet 5782 toe!

Mijn leven

Sacha Joseph, 57 jaar, geboren in Bussum, woont in Amsterdam, getrouwd, twee kinderen.

TEKST JOLAN TOFF FOTO PATRICK STERNFELD

Leven

Ik ben deels opgegroeid in Antwerpen en heb daar van mijn zevende tot mijn vijftiende op de Joodse school gezeten. Daarna zijn wij terugverhuisd naar Bussum van waaruit ik elke dag met de trein naar het Maimonides Lyceum in Amsterdam reisde. Van jongs af aan wist ik dat ik grafisch ontwerper wilde worden. Ik heb het Grafisch Lyceum gedaan en ben daarna in dienst gekomen bij Total Design, het gerenommeerde bureau waar onder andere Wim Crouwel en Paul Mijksenaar werkten. De laatste was onder andere de ontwerper van de veelgeprezen bewegwijzering op Schiphol. Ik heb heel veel van hem en ook van anderen geleerd. Het is belangrijk om vanuit de inhoud naar de vorm te gaan. Je moet goed luisteren naar de opdrachtgever. Je geeft een product, een persoon of een bedrijf een identiteit om iets aan de man te brengen, dat kan een visitekaartje zijn. Een sterk logo geeft de kracht van het bestaan weer. Dit kan over van alles gaan, van een schoenveter tot een automerk. Ik kijk en denk visueel zoals ik ook kook; namelijk op gevoel, kleur en vorm, en ben mij bewust van de dingen om me heen. Ik leg alles op het aanrecht en kijk wat bij elkaar past. Een opdrachtgever wil bijvoorbeeld na de coronacrisis een andere uitstraling hebben. Dan bekijk ik de huidige situatie en bespreek met hen wat zij willen uitstralen. Daarna zet ik ze nieuw in de markt. Er zijn hele sterke merken zoals Shell met dat schelpje als logo. Deze is in de loop der jaren wel veranderd, maar het schelpje blijft. Dit is niet omver te blazen. Heineken heeft het gedraaide e'tje, heel subtiel. Naast mijn werk als grafisch ontwerper heb ik een evenementenbureau: ik organiseer zo'n negentig procent van alle Joodse festiviteiten. Van de ballonnen tot aan het gehele feestconcept, de aankleding en organisatie van het evenement.

Op dit ogenblik ben ik ook samen met een interieurteam de inrichting van de nieuwe AMOS-sjoel (Amsterdamse Modern Orthodoxe Sjoel) vorm aan het geven. Een sterke Joodse community (gemeenschap) vind ik belangrijk. Daarom doe ik dit soort zaken graag belangeloos. Israël heb ik beter leren kennen door mijn werk als voorzitter van de Women's Division van de Collectieve Israël Actie. Een groot percentage van mijn tijd ben ik bezig om fondsen te werven voor de vele kansarme kinderen met een sociale en economische achterstand die onze financiële hulp hard nodig hebben.

Mooiste herinnering

Ik ben elke dag dankbaar voor wat ik heb en wie ik ben. Alle dagen zijn mooi, ook als het regent.

Sport

Ik sport viermaal per week: veel lopen en naar de sportschool. Het is belangrijk om je lichaam goed te onderhouden.

Joods

Ik heb er heel veel mee, het is belangrijk om de tradities in stand te houden. Het geeft mij een trots en blij gevoel, ik zit niet met angsten. Binnen de Joodse gemeenschap voel ik mij thuis. Mijn kinderen geef ik een Joodse identiteit mee.

Eten

Ik eet graag met vrienden en vind het heerlijk om uit eten te gaan. Koken kan ik wel maar is niet mijn passie.

Hekel aan

Nepmensen of nepspullen. Iemand die zich anders voordoet dan hij is. Als iemand zegt: "Wat zie je er goed uit" maar het niet meent kan je beter niets zeggen. Liever niks dan nep!

Markt

Ik vind het leuk om er overheen te lopen want ik ben namelijk altijd op zoek naar nieuwe vormen en trends. Ik ga niet echt voor de gezelligheid.

Televisie

Na het eten ga ik aan mijn bureau zitten met de televisie op de achtergrond. Bij voorkeur een praatprogramma, dat vind ik ontspannend. Ik ga nooit een hele avond op de bank zitten kijken dan val ik binnen twee seconden in slaap.

Mop

Ik ben opgegroeid met Duitse grootouders, die hebben veel gezegden die al mijn vrienden inmiddels kennen zoals *Im Spasz gesagt im Ernst gemeint*. Oftewel “je maakt een grapje maar bedoelt het lelijk”. Of *Hab ein Bisschen aber lange* dat wil zeggen “doe

maar rustig aan, loop niet te hard van stapel”. Ik zeg ook vaak *my only constant is change*, ik ben niet bang voor verandering.

Boek

Het beste boek dat ik tot nu gelezen heb is *De keuze* van Edith Eva Eger. Ze heeft de kampen en de dodenmars overleefd en vertelt wat ze met al die negatieve ervaringen heeft gedaan. Ze is psycholoog geworden en kan met haar ervaringen anderen helpen. Ik lees veel over de Tweede Wereldoorlog. Daardoor begrijp ik die generatie ook beter.

Winkel

Al jaren koop ik alles online. Ik kom bijna nooit in een supermarkt, ik ga graag mee in de nieuwe wereld van het online shoppen.

Krant

Van meerdere kranten krijg

ik online pushberichten. Ik heb geen abonnement. Wel lees ik elke week het NIW.

Grootste wens

Gezondheid voor al mijn dierbaren.

Uitzicht

Elke morgen nadat ik wakker ben geworden geniet ik van het uitzicht in mijn tuin: Het water, de eendjes en de lucht. Dat ontspant enorm.

Bewondering voor

De veerkracht van sommige mensen en voor mensen die zichzelf wegcijferen. Het is zo mooi om te kunnen geven, daar word je heel rijk van.

JMW

Een belangrijk orgaan om mensen te helpen, niet iedereen is in staat het alleen op te lossen. Je kan er altijd aankloppen, je wordt er gehoord. •

Steenwijk

Nooit veel Joden

TEKST KARIEN ANSTADT EN PATRICK STERNFELD

Joods Nederland wordt vanouds verdeeld in Amsterdam, oftewel Mokum, en de rest, de mediene. Het Joodse leven in de mediene kende vele eb- en vloedbewegingen, deels ingegeven door vestigingsverboden. Veel van de kleinere gemeenschappen zijn na de oorlog verdwenen of weggekijnd. Ze hebben in meerdere of mindere mate sporen achtergelaten. In deze eerste aflevering gaan we naar Steenwijk, waar de synagoge in 1948 werd verkocht en daarna werd gesloopt. In 1964 waren er vrijwel geen Joden meer en werd de gemeenschap bij die van Zwolle gevoegd.

Op een warme dag in juni bezoeken we Steenwijk. Na een wandeling zijgen we neer op een terras op het marktplein en stellen vast dat we vrijwel niets zijn tegengekomen dat er op wijst dat hier ooit een Joodse gemeenschap heeft geleefd. We moeten het vooral

De niet meer bestaande synagoge rond de eeuwwisseling. Wat resteert zijn foto's op de muren van een pand en een gedenksteen

hebben van de verhalen, boeken, een enkel monumentje en natuurlijk ... de Joodse begraafplaats. Door de grafstenen komen het Joodse verleden en de toenmalige Joodse bewoners als het ware weer tot leven.

De eerste Joodse gezinnen vestigen zich rond 1700 in Steenwijk, onder meer aangemoedigd door het stadsbestuur dat zo de handel wilde stimuleren. In de loop van de 18de eeuw neemt het aantal Joodse bewoners enigszins toe, maar pas in 1809 wonen er 78. In de tweede helft van de negentiende eeuw loopt het aantal op tot boven de tweehonderd. Aan het begin van de oorlog waren dat er nog iets meer dan honderd waarvan ruim de helft het heeft overleefd.

Aanvankelijk hield men diensten in een privé-huis, maar in 1813 werd daarvoor een kamer gekocht in de Gasthuisstraat. Zes jaar later kwam daar een echte synagoge. Na een conflict over vernieuwingen midden 19de eeuw ontstond een scheuring binnen de gemeente. De uiteindelijke verzoening gaf de aanzet tot de bouw van een nieuwe synagoge in 1869 op dezelfde plek. De kinderen kregen aanvankelijk Joodse les in een lokaal van de stedelijke school, maar in 1849 werd er een aparte Joodse school opgericht. In 1917 werd naast de synagoge in de Gasthuisstraat nog een nieuwe Joodse school ingericht. Behalve de kerkenraad waren diverse Joodse genootschappen actief voor alles wat de cultuur van de Joodse gemeenschap raakte.

Lange tijd konden de Joden een goed bestaan opbouwen, onder meer in de textielhandel, de vleeshouwerij en de

specerijenhandel. Een aantal Joden zag in de loop der tijd kans deel te nemen aan het openbaar bestuur in de stad en provincie.

Armenkolonie

Tussen 1820 en 1890 was er ook nog een andere Joodse gemeenschap, in Steenwijkerwold. In verband met de grote armoede waaronder velen in de steden gedurende de 19de eeuw leefden, was de Maatschappij van Weldadigheid opgericht. Deze stichtte landbouwkolonies voor de armen die onlangs tot UNESCO-werelderfgoed

“Niet altijd even harmonieus.”

Hoewel men ook tot op zekere hoogte gebruik kon maken van de Joodse voorzieningen in Steenwijk zelf, waren de relaties tussen de Pol en de rijkere Joodse Steenwijkers niet altijd even harmonieus: omdat de armen bijvoorbeeld niet altijd konden betalen voor Joodse les kregen ze geen toegang. De Pol stierf uiteindelijk een langzame dood. Door uitputting van de landbouwgrond

zijn verklaard.. De Joodse zakenman Jacob Mendes de Leon zorgde ervoor dat ook Joden in aanmerking kwamen voor dit project en zo ontstond in het gebied van de koloniën Willemsoord en Frederiksoord een aparte buurt met allerlei Joodse voorzieningen die de naam Jodenpol kreeg. In Frederiksoord kwamen in november 1818 de eerste proef-kolonisten - het moesten mensen zijn waarin men mogelijkheden zag - Jacob David Hoofien (1774 -1827) en Samson Abraham Cohen (1771- 1861) uit Amsterdam met hun gezinnen aan. Uit het archief van de Maatschappij blijkt dat gedurende de zeventig jaar dat de Pol bestond zo'n 570 mensen deel uitmaakten van deze gemeenschap.

en vertrek van bewoners was het omstreeks 1890 einde verhaal. Wat rest is een Joods begraafplaatsje op de Pol met zegge en schrijve één grafsteen.

Hebreeuws op de grafstenen

Harma Prinsen, een Steenwijkse met Joodse roots, is zo vriendelijk ons rond te leiden op de kleine Joodse begraafplaats aan de Eesveenseweg in Steenwijk en weet heel veel details te vertellen. Opvallend is dat de teksten op de stenen vrijwel alleen in het Hebreeuws zijn. Harma wijst ons de oudste grafsteen, uit 1815, en attendeert ons op de afbeelding van een leeuw: de heer de Leeuw ligt hier. Ook laat ze ons het graf zien van de vrouw van de eerder genoemde Jacob David Hoofien,

Het begraafplaatsje Jodenpol, waar ter nagedachtenis aan de overleden Joden nog een gedenksteen resteert

Sipora Hoofien-van Praag, de overgrootmoeder van haar oma. “De familie Hoofien heeft nog een bijzondere nakomeling voortgebracht”, zo vertelt ze, “namelijk Siegfried Hoofien (1881- 1957), die het tot bankier bracht en in het toenmalige Palestina als onderdirecteur van de Anglo Palestine Bank verantwoordelijk was voor het eerste geld van Israël, dat dan ook zijn handtekening droeg”.

Door de oorlog gehalveerd

We praten met Truusje en Joeri Vrooland-Löb in hun gezellige buitenhuis in Doldersum nabij Steenwijk. Truusje, die roots heeft in Steenwijk en omgeving, waar nog steeds een deel van haar familie woont ging, nadat ze een recensie had gelezen, op zoek naar het boek Hoe Steenwijker joden de oorlog overleefden van Jan van Rossum. Na veel spuurwerk vond ze nog een exemplaar via de Joodse Vereniging van Steenwijk.

Gedensteen voor in de oorlog omgekomen Joden uit Steenwijk

Truusje: “Tot mijn grote verrassing stond het verhaal van mijn oudtante Bella er in. Ik herinner me haar nog wel van vroeger, maar nu kon ik een groot deel van haar aangrijpende levensgeschiedenis lezen.”

We kopen het boek van Truusje die nog een extra exemplaar heeft. In 1940, zo lezen we, woonden er zo'n honderd Joden in Steenwijk. Van hen overleefden eenenvijftig de oorlog niet, maar dit boek gaat over twintig gezinnen die het wel overleefden. Stuk voor stuk indrukwekkende familie verhalen en rijk geïllustreerd, waarbij aangegeven wordt waar men precies woonde. De tante van Truusje, Bella Meijerson, blijkt de dochter te zijn van een Amsterdamse diamantslijper en trouwde rond 1919 met de niet-Joodse Hendrik Vissinga. Het echtpaar ging in Steenwijk wonen, waar Hendrik werk bij een houthandel kreeg.

“Steenwijk, een enorme cultuurschok.”

Van boven naar beneden: Begraafplaats met in 1985 gerestaureerd metahierhuisje; Joodse begraafplaats in Steenwijk (1795) en onderaan: Grafsteen echtgenote Jacob David Hoofien, stichter Jodenpol.

De kinderen die ze kregen wisten niet dat hun moeder Joods was, maar door de Joodse grootouders was wel bedongen dat ze geen christelijke opvoeding zouden krijgen. Pas tijdens de oorlog hoorden ze dat hun moeder Joods was. Een van de dochters vertelt dat de overgang van Amsterdam naar het

kleine Steenwijk een enorme cultuurschok voor haar moeder betekend moet hebben. In het begin kon ze de mensen niet verstaan.

Hendrik moest veel reizen voor zijn werk, ook naar Duitsland en Polen, en volgens zijn dochter moet hij eind jaren '30 toch wel wat gezien hebben van de opkomst van de nazi's en het er met hun moeder over gehad hebben. Toen de oorlog uitbrak wilde Bella zelfmoord plegen. De huishoudelijke hulp waarschuwde de vader die haar net op tijd tegen kon houden. Als gemengd gehuwde was zij enigszins beschermd, maar dat wist zij toen niet. Haar Amsterdamse familie werd vermoord, over de oorlog sprak zij later niet meer, “bleef wat dat betreft erg in zichzelf”. Een grote troost betekenden later wel haar kleinkinderen. “Dat ik dat nog mag meemaken,” zei ze dan. •

Boekenlijst

TEKST FERRY BIEDERMANN

Boeken van Joodse schrijvers en/of over Joodse onderwerpen die bij de redactie zijn binnengekomen of zijn opgevallen. Alle samenvattingen zijn overgenomen van de uitgevers. Een langere lijst is te vinden via <https://benjaminmagazine.wordpress.com/>

Schöffer & Co. – Gerben Post

Schöffer & Co. vertelt het fascinerende verhaal van een familie die direct en indirect honderden mensen het leven heeft gered. Het werpt een nieuw licht op de organisatie van de hulp aan onderduikers en laat zien hoezeer de levens van onderduikers en hun helpers met elkaar verweven zijn.

Prometheus, ISBN 9789044648317

In Polen lag een sjtetl – Max Gross

Het Joodse plaatsje Kreskol lag een eeuw lang verstopt in de bossen van Polen. Het bleef gespaard tijdens de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust is voor hen een onbekend begrip. Max Gross werpt een humoristische en maatschappijkritische blik op de modernisering van het leven en vertelt

een intrigerend verhaal over wat er gebeurd zou zijn als de geschiedenis niet voor iedereen hetzelfde zou zijn verlopen.

Signatuur, ISBN 9789056726928

Voor Joden verboden - Frank Eliëns

Hoe de joodse gemeenschap uit Nijmegen verdween 1940-1945 - Dit boek brengt honderden slachtoffers van de Holocaust in Nijmegen op indrukwekkende wijze bij elkaar en geeft ze een gezicht in persoonlijke verhalen van woede, wanhoop, ongelof, niet te bevatten verdriet, maar soms ook geluk en hoop in deze donkere jaren.

Boom uitgeverij, ISBN 9789024435463

Samenzwering in Westerbork – Paul Beek

Ontdek in dit boek hoe een nazaat van een melamed

(godsdienstonderwijzer), een majoor uit Amsterdam, gekozen wordt tot opvolger van de beruchte kampcommandant Gemmeker. Lees hoe zijn neven Nederland op de kop zetten met hun jazzachtige liedjes en hoe voor de hele familie de Bijenkorf centraal stond. Ook komt een link met Anne Frank naar voren, het meisje dat genoot van de boeken van Leons vrouw Cissy van Marxveldt.

Via boekscout.nl, ISBN 978-94-643-1484-7

Het leugenlabyrint – Paul Binnerts

In dit boek reconstrueert Binnerts het verhaal van zijn ouders in de oorlog omdat hij er nooit met hen over heeft kunnen praten. Hij doet dit op een hele bijzondere manier door enerzijds verslag te doen van zijn zoektocht (een soort non-fictie gedeelte in de roman) en die zoektocht uit te werken in een fictief gereconstrueerd verhaal. Ook schetst de roman een duidelijk beeld van de omstandigheden in Den Haag en omstreken tijdens de oorlog.

Prometheus, ISBN 978 90 446 4725 9

De jongen die Auschwitz tekende (heruitgegeven) – Thomas Geve

Thomas Geve was pas vijftien jaar oud toen hij op 11 april 1945 uit Buchenwald werd bevrijd. Het was het derde kamp dat hij had overleefd, na zijn tijd in Gross-Rosen en Auschwitz-Birkenau. Na zijn vrijlating voelde Thomas zich gedwongen om het dagelijkse leven in de vernietigingskampen vast te leggen in meer dan tachtig diep ontroerende tekeningen.

Harpercollins, ISBN 9789402706314

De honderd dagen (nieuwe vertaling) – Joseph Roth

In 'De honderd dagen' van Joseph Roth keert Keizer Napoleon na maanden ballingschap triomfantelijk terug naar Parijs. Hij wordt door een juichende menigte onthaald. Tegen de achtergrond van de laatste honderd dagen van Napoleon Bonaparte in

Frankrijk vertelt Joseph Roth het verhaal van een volk van kleine lieden, die ten onder gaan aan hun verering van de dictator.

LJ Veen Klassiek, ISBN 9789020416541 •

Gemêleerde Joodse studenten

Amsterdam: Verplichte mix

TEKST EN FOTO'S WOUTER VAN DER SCHAAF

We zitten om de keukentafel op de begane grond van het rechterhuis van de twee naast elkaar staande Joodse Studentenhuisen die Amsterdam telt, in de Pijp. Om tafel met Noa en Jake. Betrekkelijke nieuwkomers. Bewoners sinds minder dan een jaar. “Maar vanaf het eerste moment voelde ik me hier thuis,” zeggen ze vrijwel gelijktijdig.

Om met de deur in huis te vallen: Wat maakt dit JSH uniek en anders? Jake: “Vooropgesteld dat ik denk dat de cultuur in een studentenhuis telkens mee verschuift met zijn bewoners. We wonen hier met acht studenten op vier verdiepingen, delen de woonkeuken. We wonen samen en hebben ook onze privacy. Elk jaar komen er bewoners bij en gaan er weg. Iedere nieuwkomer draagt bij aan het klimaat, aan de cultuur in dit huis, zonder dat één overheersend zijn stempel drukt.”

Noa benadrukt een aspect dat Joodse studentenhuisen in Delft en Utrecht niet kennen. “Het is juist de

verplichte mix van vier jongens en vier meiden die het huis een heel eigen karakter geeft. Sowieso meer humor en chill,” zegt ze. Hiervoor heeft ze op drie locaties in Amsterdam alleen met meiden samengewoond. “Alleen dát al geeft een bijzondere sfeer aan het huis. Wat mij betreft prima.” Jake voegt toe: “En het boeiende is ook dat

we zo’n ontzettend gemêleerd gezelschap zijn. Ik heb de helft van mijn leven in het buitenland gewoond, Noa is honderd procent Amsterdamse en de anderen komen uit plaatsen als Antwerpen en Voorschoten.”

Noa

Joodse bubbel

Man-vrouw-mix en geografie vormen niet de enige kenmerken van de gemêleerdheid van de acht bewoners van het ‘rechter’ JSH. “We kennen ook een heel diverse Joodse achtergrond. Bij de een was het thuis heel gewoon om sjabbat te maken, bij de ander liepen Joodse lijnen vooral via de Joodse scholen. Hoe dan ook, die diversiteit aan achtergrond maakte het voor mij des te makkelijker om hier aansluiting te vinden,” geeft Noa aan.

“Verder groeien in een Joodse omgeving.”

Jake: “Ik heb me juist om die reden nooit buitenstaander gevoeld, ook al had ik niet veel connecties in Nederland. Ik heb niet die Amsterdams/Amstelveens Joodse ‘bubble’ ervaring, maar dat bleek helemaal niets uit te maken.” Waar Noa weer op aanhaakt met de opmerking dat ook zij niet die connecties kende. “Geen Rosj Pina, Maimonides (Joodse scholen, red.) of Haboniem (zionistische jeugdbeweging, red.) om maar wat te noemen. En dat maakt voor mij het JSH des te interessanter omdat het allerlei Joodse vrienden oplevert. Op het moment dat ik dat graag wilde. Het is dus goed om nu hier verder te groeien in een Joodse omgeving.”

Verder vinden ze het allebei een pluspunt dat de studierichtingen van de bewoners behoorlijk uiteenlopen. De een gaat na haar BA door naar econometrie, de ander stapte over naar politicologie. En dan zijn er ook nog bewoners in de hoek van sociologie, communicatie en Hebreeuws-Arabisch. “Het is een mooie

mix, maar wanneer we samen aan tafel zitten hebben we het nooit inhoudelijk over onze studies.”

Ongeorganiseerd

De voortdurend verschuivende cultuur waar Jake het over had, levert op dit moment het beeld dat de acht bewoners zich grotendeels laten leiden door spontane invallen. “We organiseerden een *Jom Ha'atsma'oet* diner,” zegt Noa. “En soms besluit iemand van het ene op het andere moment om challes te gaan bakken. Alles behoorlijk ongeorganiseerd, maar dat past kennelijk het beste bij ons. We hebben hier ook niet een HO – huisoudste – of een HJ – huisjongste – zoals andere studentenhuizen die wel hebben. Wel hebben we taakverdelingen waarbij de een zorgt voor het contact met de verhuurder en de ander de financiën regelt.” Acht in één huis: is er dan nog ruimte voor privacy? Jake: “Het mooie is dat dit JSH mij - en ik denk ook de anderen – veiligheid en vertrouwdheid biedt en tegelijkertijd ook de nodige privacy. Dat is voor mij ook belangrijk omdat mijn ouders buiten Nederland wonen en ik niet op vijf minuten fietsen van het ouderlijk huis ben, zoals Noa.” Ze valt hem bij als hij zegt: “Er is hier vooral in huis een open cultuur. Dat verbindt en nodigt uit om meer met elkaar om te gaan. Je huisgenoten zijn niet per se je beste vrienden, maar we komen aardig dicht in de buurt.” Duncan moest er nog wel aan wennen omdat dit zijn eerste studentenhuus was. Maar ook voor hem gold dat privacy mogelijk bleek. “Ik voel en weet dat ik nooit alleen ben en dat heeft zijn min- maar vooral zijn pluskant.”

“Meer doen aan onze naamsbekendheid.”

Corona zorgde voor een speciale druk in dit JSH net als in alle andere studentenhuizen. Noa: “We zijn twee keer in quarantaine gegaan. Dat betekende onder meer dat we tien dagen op onze kamer moesten blijven. Waarbij het

eten voor de deur werd gezet. Kortom, het was bijzonder en we zijn blij dat het ergste nu achter de rug lijkt te zijn.” Zorgen al die positieve ervaringen ervoor dat er lange wachtlijsten zijn voor het JSH? Mede ook omdat de huurprijzen voor Amsterdamse begrippen alleszins redelijk zijn. Noa: “Dat zou je denken, maar het valt

Corveebord

wel mee. Voor meiden is er maar een kleine wachtlijst. Bij de jongens staan er veel meer in de wacht voor een vrijkomende plek. Maar ook weer niet extreem veel. Misschien moeten we wat meer doen aan onze naamsbekendheid.” •

Cultuur als controversie

Israëliësch festival gaat door

TEKST FERRY BIEDERMANN

Israël is na het geweld van afgelopen mei zo mogelijk een nog meer beladen onderwerp dan voorheen, ook in Nederland. Toch gaat een Israëliësch podiumkunstenfestival dit najaar door. Het was al gepland om het einde van de corona maatregelen te vieren. Het vorige festival, in 2014 en ook per toeval na een geweldsronde, werd kortstondig verstoord door pro-Palestijnse activisten.

Lia Koenig, de grande dame van het Israëliësch toneel, had net haar vertolking van het lied Moeder Courage afgesloten toen de activisten de zaal binnenkwamen, vertelt Erga Netz, een van de organisatoren. “Ze scandeerden: ‘Dit is geen cultuur, dit is bezetting,’” herinnert Netz zich met een glimlach. “Ze werden meteen weggehaald. Voor ons was het heel goed want het gaf veel publiciteit.”

Netz is een Israëliësch documentairemaakster die al bijna dertig jaar in Nederland woont. Samen met een aantal andere Israëliërs heeft ze een stichting, Rainbow, die sinds 2014 ervoor ijvert Israëliësch cultuur hier naartoe te halen. Ieder jaar zijn dat zeker vier of vijf voorstellingen en van september tot november dit jaar organiseren ze dus hun tweede festival.

Ook produceren ze zelf voorstellingen met Nederlandse partners, voor kwetsbare groepen en minderheden. Zo deden ze tijdens de lockdowns een Zoom-voorstelling voor ouderen met theatermaakster Loes Hegger. Daarvoor zijn ze genomineerd voor de Gouden C, de prijs van het Fonds voor Cultuurparticipatie.

Barrière

Gilad Nezer is chazzan bij de Liberaal Joodse Gemeente Amsterdam, hij heeft zijn eigen band, Zan Nadir,

Hebreeuws voor zeldzame soort, en hij is een van de collega's van Netz bij de stichting Rainbow. Nezer woont hier sinds 2002 en zegt zelf dat hij helemaal is “vernederlandst”. Toch blijft de Israëliësch cultuur aan hem trekken.

“Ergens blij ik verlangen naar die gevoelens van verbroedering en spontaniteit, al die dingen die moeilijk zijn te omschrijven, zeker als je in contact komt met collega's die helemaal niet Joods zijn. Er is dan een soort barrière en dat voelen meer Israëliërs hier,” zegt Nezer. Kunst is het perfecte middel om de kloof te overbruggen, meent hij.

“Ze voelen dat ze iets heel bijzonders meemaken.”

“Dat voel ik ook aan de reacties van het publiek, wat het met hen doet. We nemen ook de moeite om alle teksten te vertalen zodat er in ieder geval geen taalbarrière is. De reacties van Israëliërs, dat is er vooral een van thuiskomst. En de Nederlanders, die veel via mij komen, zijn vaak beduusd, ze voelen dat ze iets heel bijzonders meemaken.” Netz vertelt lachend dat het voor haar nog iets eenvoudiger ligt. “Ik bewonder het Nederlandse theater, het is over het algemeen goed. Maar ik doe deze Israëliësch producties omdat ik een passie heb voor culturele activiteiten en ik vertrouw mijn Hebreeuws meer dan mijn Nederlands.”

Geen propaganda

Die culturele passie is wat hun activiteiten en die van hun collega's drijft, vertellen ze. Uiteraard zit er ook wel een component bij van het willen opkomen voor de Israëliësch cultuur. “Om te laten zien dat Israël meer is dan alleen maar oorlog en vrede,” zegt Nezer. “Ook qua cultuur, dat er mensen zijn die echt wel iets te melden hebben.” Ze zijn zich wel degelijk bewust van het politieke spanningsveld waarin ze opereren, maar zien wat ze doen niet als een politieke activiteit. “We zijn niet bezig met propaganda. We vinden soms ook dat sommige dingen in Israël niet kloppen maar het is nog steeds onze familie,” aldus Nezer.

Wel wil hij meer nuance brengen in het beeld dat mensen hier van Israël hebben. “Daarom brengen we

Erga Netz,
foto
Ofir Abe

Corinne Allal op Pride Beër Sheva, 2010. Foto: Emanuel Yellin

ook podiumkunst. Je laat mensen zitten en een uur iets meemaken. Dat hoeft niet per se politiek te zijn, meestal is het juist niet politiek. Maar ze ontmoeten gewoon Israëliërs, op cultureel gebied.”

“Ik begrijp ze wel, ze hebben hun mening.”

Netz zegt dat ze wel begrip heeft voor mensen die ook culturele uitingen zien als een pro-Israëliëse activiteit, en ze voelde zich destijds in 2014 ook niet geïntimideerd. “Ik begrijp ze wel, ze hebben hun mening en zo laten ze die blijken. Ik was niet bang en Leah Koenig was heel moedig. Ze was toen al in de tachtig. Ze ging gewoon zitten om te wachten tot het voorbij was.”

Spanningen

Ze verwachten niet dat het festival, dat van september tot november vier Israëlische producties naar Nederland haalt, veel controversiëler zal zijn door de recente geweldsronde. Netz: “We zijn het gewend. Ik heb al contact met de politie, ik weet aan wie ik een email moet sturen, wanneer, en met welke informatie. Als de ambassadeur komt, is er heel veel veiligheid nodig. We geven het adres van het theater alleen aan mensen die een kaartje kopen en we hebben beveiliging aan de deur.”

Nezer: “Ik vind het zelf jammer dat er spanningen zijn en dat we zoveel veiligheidsmaatregelen moeten treffen. We doen dat zodat iedereen zich veilig kan voelen. Maar

we doen het festival niet *dafka*, niet juist omdat er spanningen zijn, als een soort tegenbeweging.”

Ze hopen met een programma waarin onder meer de in Israël beroemde zangeres Corinne Allal zal optreden, een bredere boodschap te kunnen uitdragen. “Ik verheug me enorm op Corine Allal,” zegt Nezer. “Het is iemand waar ik als kind tegenop keek. Iemand met een missie om iets te bereiken in de samenleving, met thema’s die universeel zijn, zoals humanisme, en waar Nederlanders ook iets van kunnen meekrijgen.” •

Lees meer over het festival op: www.israelstagesfestival.com

Repertory Theatre

Oorlogswond opengereten

“Opnieuw beleven van het verlies”

TEKST EN FOTO'S PATRICK STERNFELD

Soms komt de oorlog, meer dan 75 jaar na dato, weer onverwachts en keihard dichtbij. Zoals voor de 85-jarige Nelly Rettich, toen er nieuwe feiten naar boven kwamen over wat er met haar familie zou zijn gebeurd. Naar aanleiding van de onthulling over het lot van de groep in 1941 in Amsterdam opgepakte Joden waarop door de nazi's geëxperimenteerd is voor het ontwerpen van de gaskamers.

Nelly wil meteen haar verhaal graag kwijt: “Wat wil je drinken? Wil je zien wat ik heb geschreven naar JMW? Ik moest het kwijt en hoopte dat dat zou helpen. Maar ik hoopte ook dat anderen er misschien iets aan hebben als dit gepubliceerd wordt.”

Ze gaat de kamer uit om even later terug te komen met een klein handtasje. Daar haalt ze een bundeltje

mij, die heeft geweten wat er verder nog na de eerste razzia's in Amsterdam in februari 1941 met veel van de opgepakte Joden is gebeurd. Vanuit waar ik woonde, de Waterloopleinbuurt, heb ik trouwens met mijn eigen ogen kunnen zien hoe de straten werden gebarricadeerd en hoe de mensen als ratten in de val zaten.

Ik verkeerde altijd in de wetenschap dat mijn vader samen met mijn oom na te zijn opgepakt via Schoorl en Buchenwald in Mauthausen terecht was gekomen en omgebracht. Uiteindelijk net als wat er met de verdere familie, die naar de verschillende kampen zouden worden weggevoerd, was gebeurd.”

Bericht uit Oostenrijk

Een jaar geleden echter ontvangt ze een e-mailbericht van een nicht. “Dat bericht kwam neer op: ‘Ik zit hier in Oostenrijk en bezocht Mauthausen. Daar ben ik meer te weten gekomen over wat er met je vader en de familie is gebeurd’. Of ik dit wilde weten?”

Die vraag met ja beantwoorden was niet de eerste gedachte die bij Nelly opkwam. Wat er wel in haar omgving was dat, wat er ook te melden was, het gevaar levensgroot zou zijn dat het alles in haar hoofd overhoop zou gooien. Niet gezegd is hiermee dat die vreselijke geschiedenis inmiddels een plaatsje had gekregen. Maar door zich open te stellen voor nieuwe informatie was het niet ondenkbaar dat alles opnieuw werd beleefd en des te pijnlijker zou worden.

Nelly laat het desalniettemin wel toe en moet tot haar schrik zo van haar nicht vernemen, dat deze had ontdekt dat haar vader, Meijer Overste en diens broer Hartog Overste, deel uitmaakten van een groep gevangenen op wie was geëxperimenteerd met gas, of injecties.

Nelly Rettich paperassen uit en pakt het gesprek verder op: “Het is alles wat over is uit de oorlog. Briefjes uit de kampen en een enkel fotootje. Eigenlijk niemand, en dat gold ook voor

Experimenten

Kort daarna, begin dit jaar, komt dit gegeven ook eens uitgebreid in het nieuws en op tv. Geschiedkundig onderzoekster Wally de Lang bracht aan het licht dat er experimenten waren uitgevoerd op 150 van de 390 Joodse mannen die bij de razzia's van 22 en 23 februari 1941 waren opgepakt. Dezelfde razzia's die aanleiding waren voor de Februaristaking, maar waarover nog niet bekend was wat er met een groot deel van de gevangenen was gebeurd.

Een groep mannen, waar Nelly's vader deel van uitmaakte, bleek na de deportatie naar Mauthausen proefpersoon te zijn geweest voor experimenten voor gebruik van de gaskamers. Het experimenteren betrof niet alleen de toegepaste techniek, maar alles wat ermee te maken had, van logistiek tot misleiding. Plaats van handelen: Slot Hartheim in de nabijheid van Mauthausen, aanvankelijk door de nazi's ingericht als een centrum om invaliden en geestelijk gehandicapten te euthanaseren.

Wat gebeurt er met je als je dergelijk nieuws achter elkaar te horen krijgt en moet zien te verwerken? "Er is inderdaad het opnieuw beleven van het verlies dat je al je hele leven hebt meegedragen, maar nu met een extra lading." De groep met haar vader en oom kreeg de boodschap dat ze niet in Mauthausen zou blijven, maar naar een andere locatie zou gaan.

Onzekerheid

"En hoe dat dan moet zijn gegaan... Het werd ze voorgehouden, dat ze daar naar een sanatorium zouden gaan. Dat bericht om met verlof te gaan en het beeld van een of ander sanatorium daarbij, waar je de gelegenheid zou krijgen om aan te sterken van het mensonterende werk in de steengroeven van Mauthausen, wat moet

dat deze gevangenen voor een gevoel hebben gegeven... Dus daar moet ik ook aan denken, wat ze met elkaar bespraken, mijn vader en zijn broer, samen op weg met het vooruitzicht bij te kunnen komen van alles. Om ze te vervoeren was er ook een bus speciaal voor geblindeerd. Niemand hoefde iets te weten.

"Verlies... nu met een extra lading."

De betreffende reportage was onlangs aanleiding voor een ontmoeting tussen Nelly en Wally. In het gesprek kwam de vervoerslijst met de betreffende namen van de over te plaatsen gevangenen aan de orde. Aan de hand van die vervoerslijst heeft Wally echter moeten constateren dat de namen van haar vader en oom waren doorgestreept en vervangen door twee anderen, volgens alfabetische volgorde.

Weer zo'n schok voor Nelly, die zich daardoor afvraagt wat het doorstrepen van namen allemaal in dit verband kan betekenen. "Waar moet je allemaal aan denken als ze dan niet met die bus zijn meegegaan? Wat zou er met ze zijn gebeurd? De overlijdensdata kloppen, bewust, vaak niet. Wat weet ik nu echt? Ergens nog minder dan ooit tevoren." Ze verzucht: "Mijn vader was een sterke man, een bokser, écht een bokser." Om vervolgens bijna onhoorbaar te laten ontvallen: "Misschien heeft hij wel weten te ontsnappen..." •

De individuele levens van de in de razzia's van februari 1941 opgepakte Joodse mannen worden belicht op www.amsterdam.nl/stadsarchief/themasites/razzia/

“Dit is mijn eten”

Trots op de bolus

TEKST MARIANNE FUCHS BEELD PATRICK STERNFELD

In het pand van Vos Kosher Catering en Sjoeché staan de stellingen vol potten honing, blikken zoute augurken, containers hazelnoten, cashewnoten, amandelen, gembersnippers, noem maar op. Alsof ze in een handomdraai een enorm eetfeestijn kunnen neerzetten.

Vos Kosher Catering van Roland Vos is dan ook al jaren welbekend in koosjere kringen. Met twee nieuwe professionele partners, Michael Greven en Richard Haeck, die ervaring hebben in de betere partycatering, maakt Vos nu een metamorfose door met de toevoeging van het merk Sjoeché.

het kasjroet, staat groenten te snijden en kookt mee. In de melkkeuken wordt patisserie gemaakt, het ruikt lekker naar versgebakken koekjes.

In de vierde ruimte staat een grote chocolademachine voor het maken van bonbons en de Hebreeuwse Chai als chocoladeletter. De opbrengst van die letter gaat naar een goed doel: het Joods Hospice Immanuel in Amsterdam. Michael laat het verschil zien tussen de Chai van vroeger en die van nu. “Presentatie is belangrijk voor ons,” zegt hij. En inderdaad, de wat krullerige Hebreeuwse letters van vroeger hebben nu een mooie, strakke uitstraling en zijn aantrekkelijk verpakt in fel geel en cyclaam-gekleurde doosjes met een doorzichtig plastic raamwerk.

Joodse catering 2.0

Michael legt uit dat hij de trots miste van de Joodse keuken: “Zoals de Chinezen de noodles hebben en de Italianen de pizza wil ik leuke gerechten van Joodse herkomst laten zien die uitstralen: “Dit is mijn eten”. Hij laat me een nieuw gerecht proeven om uit te testen: een aardappeltaartje met kruiden en kalfsjus. “Ik heb samen met mijn personeel (tijdens corona, red.) een jaar de tijd genomen om mooie, vernieuwende gerechten te maken. Allerlei traditionele Joodse recepten zijn aangepast aan deze tijd, gefillte Fisch ziet er nu moderner uit dan de traditionele; niet meer in de vorm van een gekookte bal, maar in plakken gesneden, aan beide kanten wat aangebakken en met een pipetje van ingekookte worteljus.”

Zuur en bolussen

Er wordt ook geëxperimenteerd met het inleggen van Amsterdams zuur, ‘Zure Jongens’, potten rode uien en champignons met dragon. De traditie van de bolus is tot het begin van deze eeuw hoog gehouden door ondermeer bakkerij Theeboom in Amsterdam. Nu kun je ze ook online bestellen, de gember- en orgeade bolussen. De Benjamin lezer wordt uitgedaagd om een andere smaak te bedenken voor een bolus. De bedenker van een nieuwe smaak mag een slagroomtaart als prijs tegemoet zien. •

Email je uitvinding naar michael.greven@voskoshercatering.com. Voor informatie en bestellen zie www.sjoeché.com en www.voskoshercatering.com

Michael Greven (links, en mede eigenaar Sjoeché) en Floris Hilterman (chef kok)

Vos Kosher Catering blijft zich richten op de orthodoxe klanten die glatt koosjer willen eten. Dus kasjroet en tradities zijn heilig. Sjoeché neemt de oude tradities en smaken en vertaalt die naar nu.

Er zijn drie keukens, melkkost, vleeskost en parve.

Parve betekent voedingsmiddelen die geen vlees- of zuivelingsrediënten bevatten en dus zowel bij vlees als bij zuivel gebruikt kunnen worden. Zoals fruit, bonen, groenten en plantaardige oliën en frisdranken, koffie en thee zijn ook parve.

De sjoumer, die namens het rabbinaat toezicht houdt op

Recept Gemberbolus

(voor 12 bolussen)

Voor het deeg:

- 20 centiliter melk
- 2 theelepels gedroogde gist
- 2 theelepels suiker
- 350 gram bloem
- 2 theelepels kaneel
- 2 eetlepels boter
- 1 ei

Voor de vulling:

- 200 gram gekonfijte gember
- 4 eetlepels gembernat
- 2 eetlepels (vanille)suiker

Voor de siroop:

- 4 eetlepels water
  - 4 eetlepels suiker
  - 2 eetlepels gembernat
  - 4 eetlepels boter
- Voor het werkvlak:
- 4 eetlepels suiker
  - 1 theelepel kaneel

Bereiding:

- **Maak het deeg:** Verwarm 20 centiliter melk handwarm, doe het in een kom met 2 theelepels gedroogde gist en 2 theelepels suiker. Laat 10 minuten rusten.
- Meng 350 gram bloem met 2 theelepels kaneel, 2 eetlepels zachte of gesmolten boter en een heel

ei. Voeg de melk toe en kneed alle ingrediënten tot een samenhangende bal. Voeg eventueel wat bloem bij. Kneed het deeg 10 minuten, maak er een bal van en zet de kom in een plastic zak ongeveer een uur op een warme plek.

- **Maak de vulling:** Hak 200 gram gekonfijte gember, 4 eetlepels gembernat en 2 eetlepels (vanille)suiker tot puree met de hand of in de keukenmachine. Zet apart.
- **Maak de siroop:** Breng 4 eetlepels water, 4 eetlepels suiker, 2 eetlepels gembernat en 4 eetlepels boter aan de kook. Laat de siroop een paar minuten zachtjes doorkoken. Zet apart.
- Bestrijk de bakvormpjes met de siroop.
- Neem het gerezen deeg, verdeel het in 12 gelijke delen. Meng 4 eetlepels suiker met 1 theelepel kaneel, rol er een stukje deeg door. Strooi het suikermengsel op het werkvlak en rol het deeg uit tot een dunne plak, 6x25 cm. Leg in het midden over de hele lengte een streep vulling, vouw het deeg over de vulling en druk de randen samen. Vouw het deeg nog een keer dubbel tot een lange worst. Doe het deeg in de vorm van een slakkenhuis in een bakje, stop het puntje weg. Doe op elke bolus een eetlepel warme siroop en laat ze een half uur rusten. Verwarm de oven voor op 180 °C en bak de bolussen in 15 minuten lichtbruin. Bestrijk nog een keer met siroop en laat afkoelen. Warm of opgewarmd serveren.

Maakt meer kapot dan je lief is Weer meer vrijheid

TEKST ESTHER SCHOLTENS ILLUSTRATIE INGIMAGE

Vraag

Wat niet kon, kan nu voorlopig weer wel: een terrasje pakken met vrienden! Ik ben er zo blij mee! Al die tijd spraken we af in parken, langs de waterkant of in iemands tuin, maar geen van deze locaties halen het natuurlijk bij een terrasje aan een gracht waar we elkaar ontmoeten, praten, lachen, mensen bekijken en drinken. Want dat laatste, tja, dat doe je nou eenmaal in zo'n situatie. Nu kreeg ik laatst ineens gedoe met mijn vriend. Het was maandagavond, ik schat ongeveer 00.30 uur en ik kwam thuis van een leuke avond met twee van mijn beste vriendinnen. We hadden op het terras van Mossel & Gin in het Westerpark gezeten en zoals je kunt verwachten Gin Tonics gedronken.

“De volgende dag opstaan was wel een uitdaging.”

Mijn vriend was kwaad want ik “was dronken, had te veel geld uitgegeven en dat nog wel op een maandag!” Zijn betweterige houding maakte mij woest! Waar bemoeide hij zich mee? Ik ben een volwassen vrouw en bepaal zelf wel wat ik wanneer doe, en hoeveel ik drink. Het is mijn geld, mijn sociale leven en mijn lichaam.

Oké, de volgende dag opstaan was wel een uitdaging en ik heb me de halve dag ontzettend brak gevoeld, maar ik ben tenminste naar mijn werk gegaan! Na het afgelopen vreselijke corona jaar vind ik dat ik recht heb op mijn avondjes uit. Maar mijn vriend blijft mokken en wil het er de hele tijd over hebben. Hij vindt vier avonden per week met vrienden afspreken te veel. Hij is zelfs bang dat onze

relatie er onder lijdt. Ik probeer hem op mijn beurt uit te leggen dat alles oké is tussen ons als hij me gewoon vrij zou laten. Ik bepaal toch ook niet wat hij doet met zijn vrienden?

De sfeer in huis is inmiddels behoorlijk bekoeld. We spreken elkaar alleen nog als het nodig is, want ik probeer iedere aanleiding om het over uitgaan en drinken te hebben uit de weg te gaan. Ik zie echter ook wel dat we zo niet verder kunnen. Er moet iets veranderen. Maar is dat mijn levensstijl of is het zijn afkeurende en belerende houding?

Eitze

Alhoewel ik helemaal begrijp waarom een terras na een door lockdowns verpest corona jaar extra aantrekkelijk is, kan ik me de zorgen van je vriend ook voorstellen. Na tijden van gedwongen aanpassen is zo'n nieuw verworven vrijheid natuurlijk heerlijk. Hoe ga je daar weerstand aan bieden? En waarom zou je? Omdat je vriend het zegt? Uit je verhaal maak ik op dat je eigenlijk vindt dat hij zeurt. Toch schrijf je ook dat je ziet dat het “zo niet langer kan”. Ik vraag me af wat volgens jou niet langer kan: de gespannen situatie thuis of je uitbundige uitgaansleven? Die zijn trouwens met elkaar verweven. Iedere relatie kent de dynamiek van autonomie versus samenleven. Waar eindigt jouw zelfbeschikking, oftewel de vrijheid om te doen waar je zin in hebt, en waar begint het op een goede en gezonde manier samenleven met je vriend? Er moet een balans zijn om een relatie te laten werken. Dat je vindt dat je recht hebt op je eigen (uitgaans-)leven is logisch. Daar staat echter tegenover dat je vriend van je houdt en zich zorgen maakt. Hierbij kan je alcoholgebruik een rol spelen. Je kent de ouderwetse uitdrukking: Alcohol maakt meer kapot dan je lief is, vast wel - een wat oubollige uitdrukking, die bevoogdend aandoet. Toch verwoordt het goed het risico dat excessief alcoholgebruik met zich meebrengt.

Feitelijke informatie over wat excessief alcoholgebruik is en wat de gevolgen zijn kunnen je helpen bepalen wat het voor jou persoonlijk betekent. Er zijn allerlei websites waar je uitgebreid over dit onderwerp kunt lezen. Je zou ook een informatief gesprek kunnen aanvragen bij het Trimbos Instituut. Daar kunnen ze je het een en ander uitleggen zonder gelijk je hele leven te willen omgooien en je te veranderen in een brave burger die zich aan alle regeltjes houdt.

“Wat alcoholmisbruik doet, met je lichaam, maar ook met je gedachten en emoties”

Tot slot: als ik met je vriend zou kunnen praten, wat zou hij dan zeggen, denk je? Zou hij zien dat je verandert, dat je overdag moe bent en weinig puf hebt voor werk of jullie relatie? Zou hij willen dat jullie over dit onderwerp kunnen praten, zonder dat jij kwaad wordt? Als je vindt dat het zo niet langer kan, zou ik je vriend toch een kans geven en het gesprek wel aangaan. Wie weet welke nieuwe inzichten je uit jullie gesprek haalt?

Ik hoop dat jullie er samen uitkomen. Ook hoop ik dat je de stap zet en je verder zult verdiepen in wat alcoholmisbruik doet, met je lichaam, maar ook met je gedachten en emoties. Daarna kun je beter gefundeerde conclusies trekken en beslissingen nemen. Als je hierbij hulp nodig hebt, twijfel dan niet en neem contact op met JMW. We denken graag met je mee en kunnen je ook verwijzen naar deskundigen op dit gebied. •

Van Jom HaVoetbal tot Champions League

TEKST DEBORAH JULIARD FOTO VIA AVIV LEVY SHOSHAN

Hoe kom je binnen bij je droombaan? Hoe creëer je kansen voor jezelf? Hoe zorg je dat je kan werken bij een van de grootste en bekendste voetbalclubs ter wereld? Wij hebben Aviv Levy Shoshan (29) geïnterviewd, social media host en content creator voor FC Barcelona. Aviv is in Buitenveldert opgegroeid en heeft na zijn bachelor in Amsterdam de Master Sports Management gedaan in Barcelona.

— *Hoe kunnen mensen jouw voorbeeld volgen?*

Zonder een dosis geluk kan niemand iets. Het is natuurlijk ook hard werken, maar ik heb denk ik ook het geluk gehad om op de juiste plek, op het juiste moment en met de juiste personen te zijn. Vier jaar geleden ben ik bijvoorbeeld binnengekomen bij 433 (een online, op voetbal gericht, media-agentschap). Een paar jaar eerder was het nog klein en hadden ze misschien niet de gelegenheid om mensen aan te nemen, terwijl het nu juist weer te groot kan zijn om zomaar binnen te komen. Wat mij ook heeft geholpen is dat ik meerdere talen spreek. Van huis uit spreek ik Nederlands en Ivriet. Daarnaast heb ik voor mijn werk Spaans, Frans, Italiaans en Portugees moeten leren. In deze talen neem ik namelijk ook soms interviews af. Toen ik nog bij 433 werkte hadden ze iemand nodig voor een interview die Italiaans sprak. Ik sprak die taal niet echt, maar dacht wel: Als ik dit doe open ik veel deuren voor mezelf. Dat was dus wel een beetje bluf.

— *De brutalen hebben de halve wereld! Ben je op die manier ook bij FC Barcelona binnengekomen?*

Ik denk dat ik mezelf voor een groot deel op de kaart heb

gezet door 433, wat toen ook al een gigantisch bereik had. We hadden bijvoorbeeld een keer een samenwerking met FC Barcelona tijdens een Champions League wedstrijd. Ik was daarheen gegaan om content te maken en leerde een van de jongens kennen die daar werkte. Mijn doel was om zo goed mogelijk te netwerken, likeable te zijn en te laten zien dat ik kwaliteit heb. Dat is blijkbaar gelukt en hij vroeg me of ik het leuk zou vinden om dezelfde baan te doen, maar dan bij FC Barcelona. Een paar maanden later moest ik mijn CV sturen en toen begon alles zich te ontwikkelen.

— *Wat doe je precies bij FC Barcelona?*

Ik maak onderdeel uit van een social mediateam, waar ik verantwoordelijk ben voor de strategie en uitvoering voornamelijk voor de Engelstalige kanalen: Instagram (98 miljoen volgers), Tiktok (9 miljoen volgers) en Twitter (37 miljoen volgers) en voor het creëren van real-time content rondom de wedstrijddagen, op Instagram Stories. Ik presenteer ook zelf, dan maak ik content met de spelers of presenteer ik filmpjes of TikToks. Ik ben één van de gezichten van de Barça social mediakanalen.

— *Uit welk deel van je werk haal je het meeste voldoening en plezier?*

Op wedstrijddagen in het stadion.

Ik vind het nog steeds heel vet om naar verschillende stadions te gaan en mee te reizen met het team. En überhaupt in het stadion te mogen werken; je weet nooit wat voor fans je gaat ontmoeten, hoe de wedstrijd gaat verlopen en wat voor emoties er bij komen kijken.

We hadden dit seizoen een uitwedstrijd voor de beker bij Granada. We stonden 2-0 achter, het spel was in principe al gespeeld en toen scoorden we in de 92e minuut nog

Aviv met Frenkie de Jong

een goal en in de 95e minuut ook nog eentje. Daardoor dwongen we een verlenging af en wonnen we. Dat was toen echt een gekkenhuis. Je staat daar in een leeg stadion en die spelers komen het voor mijn neus vieren en ik ben aan het werk en alles aan het filmen. Je kan daar nooit op plannen, dat zijn echt vette dingen. Normaal gesproken ben ik heel professioneel, maar ik kon me toen niet beheersen, ik schreeuwde het echt uit. Ik probeerde daarna de audio eruit te knippen, maar dat was niet mogelijk, alles was onder geschreeuwd.

— *Ben je veel in contact met het eerste elftal vanuit je functie en op welke manier?*

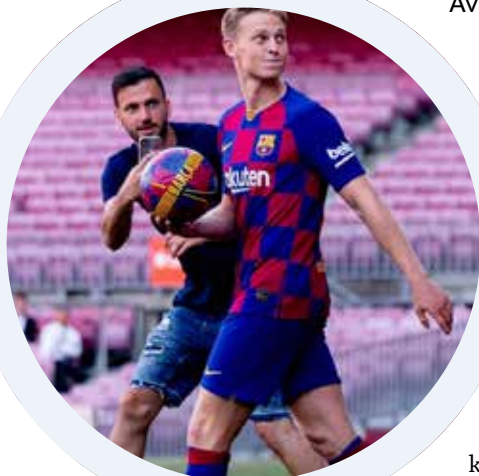
Ja best wel, sowieso heb ik contact met ze wanneer we content moeten schieten voor de club. Ik ben er ook bijna altijd, bij wedstrijden, en voor COVID bijna bij alle trainingen. Ze weten wat je doet en accepteren je rol binnen zo'n geheel. Een keer per maand hebben we een mediadag. Dan maken we content voor sponsors, maar ook voor onze eigen kanalen, dan heb je weleens contact met spelers, maar ik trap geen balletje met ze ofzo.

— *Hoe ga je om met de grote namen?*

Ik denk dat je er aan went. Door 433 heb ik wel een goede aanlooperperiode gehad. Daar heb ik veel met spelers samengewerkt, bijvoorbeeld met James, Neymar en Ronaldo. Toen ik net bij Barça kwam werken moest ik wel tegen mezelf zeggen dat ik professioneel moest blijven, want uiteindelijk is het gewoon je werk en moet je dat zo goed mogelijk uitvoeren, maar nu vind ik het ook niet echt spannend meer om met spelers te zijn.

— *Wat is er Joods aan FC Barcelona?*

Dat ik er zit. Haha. Als je het een beetje breder bekijkt, Barça is de club met de meeste fans in Israël. Meer dan Maccabi Haifa of Maccabi Tel Aviv. Er zijn altijd duizenden

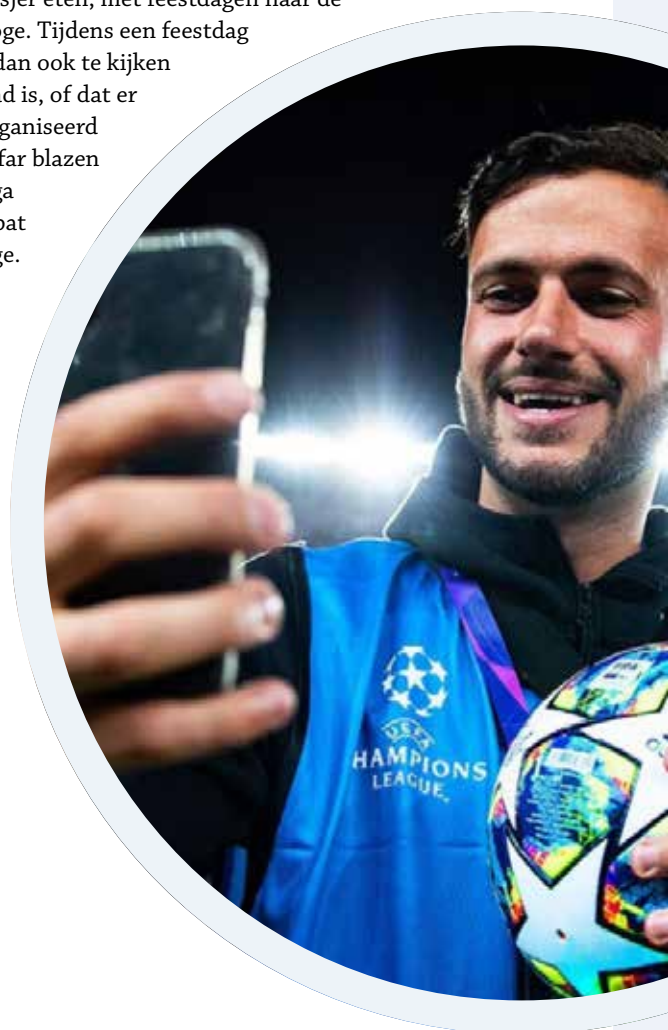
Israëli's bij iedere wedstrijd hier in Camp Nou. De vrouw van Sergio Roberto is overigens ook Joods. Daar blijft het wel bij. Er is niet echt een duidelijke Joods punt bij Barça, dus het is niet te vergelijken met Ajax bijvoorbeeld.

— *Doe jij iets aan je Joods zijn in Spanje?*

Ik probeer het wel; tefillin leggen, koosjer eten, met feestdagen naar de synagoge. Tijdens een feestdag probeer ik dan ook te kijken

wat er bij Chabad is, of dat er ergens wat georganiseerd wordt, zoals sjofar blazen in een park. Ik ga niet iedere sjabbat naar de synagoge.

De Joodse gemeenschap is klein, in ieder geval aanzienlijk kleiner dan in Amsterdam. Dat maakt het lastiger om Joodse vrienden of die continuïteit te hebben. •

Training voor zorgprofessionals

TEKST ASJER WATERMAN

Wat is een keppel? Hoe komt het dat er meer eenzaamheid is onder Joodse ouderen? Kennis over de Joodse identiteit helpt om meer begrip en inzicht te krijgen als het gaat om gevoeligheden, wensen en het gedrag van cliënten met een Joodse achtergrond.

Joodse cliënten zoeken herkenning bij elkaar en delen onder meer een verleden dat bepaald wordt door historische feiten met niet zelden gruwelijke gevolgen. Het oorlogstrauma en de status als minderheid, samen met de gedeelde culturele, religieuze of traditionele achtergrond draagt men met zich mee. Voor een adequate

Lianne Scholten en Joris Beulink tijdens een workshop

zorg, voor de Joodse gemeenschap maar ook voor andere minderheidsgroepen, wordt steeds duidelijker. Cultuur, sociaal-culturele en historische achtergronden, bepaalde leefgewoontes of gebruiken, normen en waarden, het zijn allemaal zaken die van invloed zijn op de manier waarop de cliënt in het leven staat, en zijn of haar leven wil leiden. Het is van invloed op de gevoelens en het gedrag. Kennis van deze cultuurspecifieke zaken is daarom van essentieel belang voor het bieden van de beste zorg.

Naoorlogse generatie

Het belang van dit soort trainingen wordt onderstreept door het recent gepubliceerde onderzoeksrapport naar de naoorlogse generatie, uitgevoerd door de Leyden Academy. Het gebeurt nog te vaak dat de specifieke problematiek van de Joodse gemeenschap in de reguliere dienst- en hulpverlening niet op tijd wordt herkend. Voor de cliënt is het belangrijk dat de hulp- of dienstverlener bekend is met de context waarin iemand is opgegroeid. Die contextgebonden en cultuurspecifieke kennis kan ervoor zorgen dat de specifieke problemen vroeg gesignaleerd worden, waardoor voorkomen kan worden dat iemand op een gegeven moment 'vastloopt', en bij de specifieke hulp- en dienstverlening terecht komt. Op de volgende pagina leest u meer over het onderzoeksrapport. Deze trainingen voor (zorg-)professionals zijn onlangs weer fysiek van start gegaan. Momenteel loopt er een samenwerking met de Gemeente Amstelveen om zestig professionals te trainen. Bij succes wordt gekeken naar een passend vervolg •

hulpverlening door (zorg)professionals is het daarom van belang de triggers en trauma's die spelen bij deze specifieke groep te (her)kennen.

Cultuurspecifiek

JMW biedt een training aan voor zorgprofessionals waar aandacht wordt besteed aan de Joodse cultuur en traditie, Joodse identiteit en de gevolgen van trauma's op cliënten. De kennis die de (zorg)professionals opdoen moet ervoor zorgen dat zij sneller en beter aansluiting vinden bij de cliënt, wat de kwaliteit van de zorg ten goede komt. Het belang van zogeheten cultuurspecifieke

Onderzoek naoorlogse generatie

TEKST ASJER WATERMAN

“Ik ben me dat jaren niet echt bewust geweest. Want je beleeft jouw jeugd zoals die nou eenmaal is. Maar doordat ik in de volwassenheid toch bepaalde, nou, problemen ervaaarde, kwam ik tot de conclusie dat toch hetgeen, wat bij mijn ouders echt traumatiserend moet zijn geweest, toch door heeft geklonken in [mijn] jeugd”.

Verhalen als deze komt JMW geregeld tegen. De oorlogservaringen van slachtoffers beïnvloeden niet alleen het leven van oorlogsslachtoffers zelf, maar ook dat van hun kinderen. Het was de reden voor JMW om samen met twee andere stichtingen wier achterban ook kinderen van oorlogsgetroffenen omvat - stichting Pelita en stichting het Nederlands Veteraneninstituut - opdracht te geven tot een onderzoek. Het onderzoek zou meer duidelijkheid moeten verschaffen over wat de hulpvragen en behoeftes zijn van deze naoorlogse generatie.

Het onderzoek dat gefinancierd is door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) is uitgevoerd door de Leyden Academy en werd in mei 2021 afgerond. De belangrijkste conclusie is dat er inderdaad veel specifieke vragen en behoeftes leven onder de naoorlogse generatie en dat er behoefte is aan contextgebonden en cultuurspecifieke hulp- en dienstverlening.

Herkenning en erkenning

Die hulpvragen en behoeftes zijn ontzettend divers en variëren van sociaal-culturele activiteiten tot specifieke psychosociale hulpverlening. Herkenning en erkenning zijn de kernbegrippen die door het hele onderzoek heenlopen. Herkenning van de problemen die zijn ontstaan door de invloed van het oorlogsverleden van hun ouders op hun eigen dagelijks leven. Erkenning voor de eigen individuele identiteit met vragen rondom hun bestaansrecht, het bestaan van eigen behoeftes, leed of geluk. Daarnaast ook erkenning voor de collectieve identiteitsvorming waar het gaat om het zich kunnen herkennen in anderen met dezelfde achtergrond, (familie) geschiedenis en cultuur.

Veel van de respondenten gaven aan eerder hulp te hebben gezocht bij de reguliere hulpverlening, om vervolgens via omwegen toch bij de specifieke hulpverlening terecht te komen, zoals bij JMW. De specifieke benadering, kennis en kunde met betrekking tot de oorlogservaringen, maar ook van de culturele achtergrond van de cliënten, is iets waar deze respondenten sterk behoefte aan hadden, gaven ze aan. Deze kennis en kunde zorgen ervoor dat wanneer zij bij een van de drie stichtingen terecht kwamen, ze dat ervoeren als thuishomen, aldus de respondenten.

Late hulpvraag

Esther Huitema, al vijftientwintig jaar maatschappelijk werker bij JMW, vertelt dat de uitkomsten eigenlijk bevestigden wat JMW al jarenlang in de praktijk ziet. “Veel van onze cliënten lopen in een relatief laat stadium in hun leven tegen hun verleden aan. Het gevoel dat hun leed, als kinderen van de slachtoffers, in geen verhouding zou staan tot het leed van hun ouders, zorgt ervoor dat ze aanvankelijk geen hulp zoeken. Wanneer ze dat wel doen gebeurt dat in eerste instantie via de reguliere hulpverleners, waar de achtergrond van hun hulpvraag vaak niet herkend wordt.”

“Die herkenning en erkenning geven is echt een essentieel onderdeel.”

Ook de diversiteit van de hulpvragen en behoeftes is voor Huitema heel herkenbaar: “We zien dat juist de combinatie van diensten en hulpverlening goed werkt, dat men bij ons terecht kan voor hulpverlening bij professionals die hun achtergrond kennen, maar ook anderen met een soortgelijke achtergrond op een laagdrempelige manier kunnen ontmoeten, zoals bij onze activiteiten. Die herkenning en erkenning geven is echt een essentieel onderdeel van het werk dat wij doen.” Maar wat moet er nu met de resultaten van het onderzoek gebeuren? Margo Weerts, directeur-bestuurder van JMW: “In eerste instantie zijn de resultaten van belang voor onszelf en voor onze achterban, de Joodse gemeenschap. Er is behoefte aan het werk dat JMW doet en dat is nu ook wetenschappelijk te onderbouwen. Daarnaast hebben de drie stichtingen het rapport in juni ook aangeboden aan het ministerie van VWS en zullen wij met hen over de bevindingen in gesprek treden.” •

JMW, Freyda, Tsavta en Lev-activiteiten* door het hele land: ontmoetingen, lezingen en meer. De bijeenkomsten zijn voor iedereen met een Joodse achtergrond en (eventuele) partner. Voor onze actuele agenda kunt u kijken op www.joodswelzijn.nl/overzicht-activiteiten en op www.freyda.nl/nl/agenda.

Bij JMW staat de gezondheid van onze cliënten, deelnemers, vrijwilligers en medewerkers op de eerste plaats. We volgen hierin uiteraard het advies van het RIVM aangaande COVID-19.

Via onze websites, nieuwsbrief en social media kanalen zullen we de meest actuele informatie verspreiden.*

*Alle fysieke geplande activiteiten zijn onder voorbehoud. Op het moment dat deze Benjamin werd afgedrukt waren nog niet alle activiteiten bekend voor de aankomende periode. Houd daarom onze websites in de gaten.

JMW heeft 11 koffieochtenden door het hele land heen. Een koffieochtend of ontmoetingsgroep komt bij elkaar voor een praatje of lezing. In de groepen worden ook gezamenlijk de feestdagen gevierd. Per groep zijn er vrijwilligers die de bijeenkomsten organiseren en contact onderhouden met de deelnemers.

Den Haag **Mitzwe Bar**

Bijeenkomsten op **14 september**, **12 oktober**, **9 november** en **14 december**.
Informatie en aanmelden bij Nada:
nada.glad@hotmail.com
of 06-20102206.

Breda

Finjan
Bijeenkomsten op **15 september**, **13 oktober**, **10 november** en **1 december** – in het teken van Chanoeka.
Informatie en aanmelden:
tanyasimons64@hotmail.com.
Tel./Whatsapp/Signal:
06-22327053.

Heereveen

Mifgasjiem
Bijeenkomsten op **1 september** – Erev Rosj Hasjana, **22 september** – Soekot, **20 oktober** – Inhoud NTB, **10 november** – Inhoud NTB en **1 december** – Chanoeka.
Informatie en aanmelden bij Joel:
mifgasjiem@xs4all.nl
of 06-41936711.

Almere

Joods Lef (geen JMW-groep)
Zondagmiddag **26 september**
Soekot-feest. Zondagmiddag **28 november** Chanoeka-feest.
Informatie & aanmelden bij Harry Knot via info@joodslef.nl of via www.joodslef.nl.

Arnhem

Kletsmaar
2 september – Jiddische liederen met Ella Visser en Lenie Adolfsen.
7 oktober – Yori Ron over Israëli-

sche muziek. **4 november** – Margo Klijn over haar boek 'De stille slag'.
2 december – Chanoeka pubquiz. Tijd van 10.30 uur tot 12.30 uur. Bijdrage voor koffie en iets lekkers 5,-.

Informatie en aanmelden bij Ella e.vuulink@telfort.nl - 0630096791 of Diny dinymenco@upcmail.nl - 06-29055589.

Alkmaar (voormalig Heiloo) **Tsafon ba Tsafon**

25 augustus – Loes Citroen vertelt over de geschiedenis en het ontstaan van sjoel Alkmaar. **22 september** – Samen Soekot vieren in de Soeka van sjoel Alkmaar. Tijd van 14.00 tot 16.00 uur. Bijdrage voor koffie en lekkers €5,-.
Informatie & aanmelden bij Mieke Content via mcontent@xs4all.nl, 06-55150875 of Sabina Frogel via sabinafrogel@gmail.com, 0251-655854.

Hilversum

Gooise Nesjomme
23 september – Soekot. **21 oktober** – Over Golda Meïr, de vierde minister-president van Israël. Haar verhaal wordt verteld met behulp van foto's en beelden. **19 november** – Gezamenlijke Sjabbatviering. **2 december** – Chanoeka. Tijd vanaf 9.30 uur, bijdrage voor koffie en lekkers € 4,-.
Informatie via www.gooisenesjomme.nl.
Aanmelden bij Edith Bernards-Baas 035-5414750 of edith.bernards@ziggo.nl.

Zaandam

Misjpage aan de Zaan
25 augustus – Sjmoesochtend. **8 september** – Rosj hasjana-bijeenkomst. **29 september** – Een lezing over een nader te bepalen onderwerp. **27 oktober** – Sjmoesochtend. **1 december** – Chanoeka-bijeenkomst. Tijd van 10.00 tot 12.00 uur. Bijdrage voor koffie en lekkers €5,-.
Informatie & aanmelden bij Erna Houtkooper 06-22473171 of erna.houtkooper@hetnet.nl.

NB In verband met de maatregelen rondom Covid-19 is aanmelden voor alle koffieochtenden voorlopig verplicht.

Dagtocht Utrecht

Op dinsdag 12 oktober vindt de eerste JMW dagtocht sinds de eerste lockdown weer plaats. Wij zijn verheugd dit weer te mogen organiseren! Tijdens deze dagtocht zullen we een historische wandeling door Joods Utrecht maken, onder begeleiding van een gids. Ook zullen we genieten van een heerlijke Israëlische lunch tussendoor. Let op: wegens de lange wandeling is deze dagtocht met name geschikt voor mensen die goed ter been zijn. Meer informatie volgt snel via de nieuwsbrief, website en sociale media. [Voor vragen kunt u terecht bij activiteiten@joodswelzijn.nl.](mailto:activiteiten@joodswelzijn.nl)

JMW 75

Alle activiteiten zoals podcasts, verhalen over en van JMW, foto's van JMW door de jaren heen en alle felicitaties zullen worden gedeeld op de pagina die is gemaakt rondom het speciale jubileum JMW75. Op de home pagina van de website vindt u een link naar deze speciale pagina. In onze nieuwbrieven, die elke 14 dagen worden verstuurd, zal iedere keer van een bijzonder iemand voor JMW zijn of haar felicitatie voor JMW brengen.

Nieuwsbrief

[Wilt u de JMW-nieuwsbrief ontvangen? Zijn er gegevens gewijzigd zoals uw emailadres of adresgegevens? Of heeft u vragen geef het aan ons door via activiteiten@joodswelzijn.nl.](mailto:activiteiten@joodswelzijn.nl)

Alle JMW activiteiten zijn mede mogelijk gemaakt door Maror.

אִתְּיָא TSAVTA

Het Israëlische label van JMW (Israëli's in Nederland of Ivrietsprekenden)

Nieuwsbrief

Tsavta stuurt er iedere maand een nieuwsbrief uit met alle

aankomende activiteiten, columns en diensten. Deze nieuwsbrief is in het Ivriet.

Israëlische moeders helpen

Israëlische moeders in Amstelveen staan klaar om u te helpen. Samen wandelen, kletsen met een kop koffie of hulp bij boodschappen. Zie voor meer info de flyer verderop in deze Benjamin.

[Wilt u zich opgeven voor de Tsavta nieuwsbrief of heeft u een vraag voor Tsavta? Stuur een email naar: tsavta@joodswelzijn.nl](mailto:tsavta@joodswelzijn.nl)

Alle Tsavta activiteiten zijn mede mogelijk gemaakt door Maror.

freyda

Over Joods leven

Het jongerenlabel van JMW

Oktober – Joods opvoeden

Freyda organiseert een avond over het ouderschap en opvoeding, en over Joodse opvoeding in het bijzonder. Hoe doe je dat, Joods opvoeden? Kan dat ook als je niet of niet zo religieus bent? En hoe balancer je het werk en het gezinsleven en zorg je ook nog dat je genoeg aandacht houdt voor je partner? Deze en andere vragen komen aan bod én je hebt de kans om andere Joodse ouders te ontmoeten. Meer informatie volgt snel via sociale media en de website. Vragen? Mail naar welkom@freyda.nl

Freyda weekoverzichten

De redactie van Freyda speurt het internet en de kranten af voor interessante content die aansluit bij jouw leefwereld. Een selectie van wat we tegenkomen delen we iedere week op onze website en op Instagram en Facebook in de vorm van een weekoverzicht.

[Wil je meer weten over Freyda of wil je ons wat vragen Neem contact met ons op via welkom@freyda.nl.](mailto:welkom@freyda.nl)

Volg je ons al op social media? Je kunt ons vinden op Instagram en Facebook onder: Wijzijnfreyda

Alle Freyda activiteiten zijn mede mogelijk gemaakt door Maror.

Lev is het 60+ label van JMW met een eigen ontmoetingscentrum in Amsterdam

Activiteiten

Vanaf september is Lev weer geopend voor fysieke activiteiten. Er wordt momenteel hard gewerkt aan het programma en zodra daar meer over bekend is wordt dat gedeeld via de website, nieuwsbrief en de sociale media-kanalen. Voor vragen over de activiteiten van Lev kunt u een mail sturen aan lev@joodswelzijn.nl of bellen met Roos Bar-Ephraim 06-12202914.

Gym/stoelyoga

Wie denkt dat yoga alleen maar beoefend kan worden op een matje heeft het mis. Want yoga op en rond de stoel heeft vele voordelen. Een stoel is altijd beschikbaar en dus kom je er makkelijk toe om even een yoga-oefening te doen. Het zitten op een matje op de grond vraagt erg veel van je rug. Op een stoel kun je makkelijk rechtop zitten. Voor senioren is stoelyoga een prachtige middel om de wervelkolom te versoepelen en de organen te activeren. Yoga op of naast een stoel is makkelijk, fijn en zeer effectief. Stoelyoga vindt plaats op de woensdagochtend.

[Voor meer informatie en aanmelden mailt u naar lev@joodswelzijn.nl of belt u met Manja Lange op 06-12202560.](mailto:lev@joodswelzijn.nl)

Leesclub

We lezen een door ons gekozen roman van een Joodse schrijver en gaan het boek dan bespreken. Eens in de vijf á zes weken komen we samen in Amsterdam.

Uit de CDR

Jaarverslag 2020

De CDR heeft zich in wat hopelijk de laatste Zoom-vergadering is geweest, gebogen over het Jaarverslag en de -rekening 2020. Dit verslag krijgt de CDR ter informatie aangeboden. Wij constateerden dat dit een mooie, maar geen eenvoudige binnenkomer was geweest voor onze nieuwe directeur-bestuurder Margo Weerts. We complimenteerden haar en merkten op dat, als je een dergelijk verslag moet opleveren, dat je dan meteen bent ingewerkt. Margot bevestigde dit desgevraagd en was het met onze conclusie eens. Het bleek ons dat het niet eenvoudig is, om uit het rapport te halen of de beoogde doelen voor 2020 ook daadwerkelijk waren bereikt. Margo ziet dat er wellicht een overlap aan aanbod is. Zij wil graag uitzoeken waar initiatieven eventueel kunnen samengaan. Dit staat ook in relatie tot het afnemende subsidiebeleid van de overheid.

Oorlog en naoorlogs

In elk geval is het belangrijk dat duidelijk overkomt voor wie en voor wat JMW is bedoeld. Hiertoe dient ook het onderzoek naar de (hulp)vragen van de naoorlogse tweede en derde generatie. Wij kregen een samenvatting van het onderzoek door de Leyden Academie, van de Universiteit Leiden. Dit onderzoek betrof niet alleen de beoogde doelgroep van joods Maatschappelijk werk, maar van Stichting Pelita, (getroffenen voormalig Nederlands-Indië) en het Nederlands Veteraneninstituut. De CDR ziet uit naar het hele onderzoeksverslag en we zullen hier zeker nog op terug komen. Dit onderzoek is namelijk niet alleen belangrijk voor de mensen die het betreft maar ook om een aanbod te hebben voor deze doelgroep.

De CDR, met name Nico Peper, heeft JMW gevraagd om nog eens goed naar buiten te brengen welke compensatieregelingen voor oorlogsgetroffenen en hun nazaten er precies zijn. Zo weten misschien te weinig mensen over het bestaan van het zogeheten Duitse gettopensioen (DRV). Wij hebben hierover gesproken met een deskundig medewerkster van JMW. Het plan is om een overzichtelijk schema te publiceren in de Benjamin en het NIW, zodat lezers kunnen bepalen of ze hiervoor in aanmerking komen.

Scholing zorgprofessionals

De CDR is bijgepraat over het project 'scholing Jodendom voor hulpverleners'. De inhoud, de opzet en de inzet van het programma in het veld. Om hier meer bekendheid aan te geven en om JMW in zijn algemeenheid onder de aandacht te brengen van hulpverleningsorganisaties is een kwestie van volhouden en een lange adem. We stellen de filmpjes op prijs die onderdeel zijn van het project.

De CDR wil graag meer zichtbaar zijn op de website(s) van JMW. Daarom worden de stukjes, die in de Benjamin staan ook op het internet gezet. Verslagen van onze vergaderingen kunt u altijd opvragen bij JMW: CDR@joodswelzijn.nl

Voor meer informatie en aanmelden mailt u naar lev@joodswelzijn.nl of belt u met Manja Lange op 06-12202560.

Mini-dagtocht

Begin november zal er vanuit Lev een mini-dagtocht georganiseerd worden. Met een bezoek aan een Amsterdams museum en volledig verzorgd, inclusief lunch. Meer informatie volgt binnenkort.

Voor vragen kunt u een mail sturen aan lev@joodswelzijn.nl of bellen met Roos Bar-Ephraïm 06-12202914.

Maaltijden & Benjamin Service Pakket

Voorlopig is het helaas nog niet mogelijk om aan de maaltijden* in Beth Shalom deel te nemen. Voor de korting van het BSP houdt dit in dat u alleen de korting ontvangt wanneer u weer fysiek aan de maaltijden in Beth Shalom in de Bob Goudsmitzaal kunt deelnemen. Tot die tijd is uw strippenkaart niet geldig. Wij rekenen hiervoor op uw begrip en hopen u snel weer te mogen ontvangen.

Wanneer de omstandigheden het weer toelaten kunt u bij Beth Shalom terecht op de volgende dagen:

- Dinsdagmiddag kunt u aanschuiven voor de lunch in de Bob Goudsmitzaal. De lunch bestaat uit een hoofdgerecht (vis) en een

toetje. Kosten €12,50. Leden van het BSP krijgen €2,50 korting.

- Vrijdagavond organiseert Beth Shalom een Sjabbatdiner in de Bob Goudsmitzaal. Kosten €15,00. Leden van het BSP krijgen €2,50 korting.

Wilt u zich opgeven voor een van de activiteiten of heeft u een vraag stuur dan een mail naar lev@joodswelzijn.nl of bel Roos Bar-Ephraïm 06-12202914.

Vrijwilligers gezocht

Wist u dat JMW voor een groot deel uit vrijwilligers bestaat? Zo'n 150 vrijwilligers werken via JMW op sociaal-cultureel gebied en in de hulp- en dienstverlening. Zij werken landelijk en zetten zich in voor

Vanaf 1 september kunt u weer van maandag t/m vrijdag van 9.00 tot 13.00 uur terecht op ons inloopspreekuur maatschappelijk werk op het JMW kantoor aan de Van Boshuizenstraat 12 in Amsterdam.

Het landelijk telefonisch spreekuur maatschappelijk werk is op werkdagen van 9.00 tot 17.00 uur via T: 088 165 22 00.

Chat via de website van JMW en freyda.nl - Een maatschappelijk werker zit dagelijks tussen 12.00 - 14.00 uur klaar om uw vraag online te beantwoorden. U ziet het vanzelf als de chatfunctie aanstaat.

Sjoekertjes

Gevonden via een sjoekertje!

Graag wil ik namens de familie iedereen bedanken die geholpen heeft bij de speurtocht naar de nabestaanden van Salomon van Dam, geboren 11 maart 1898 - overleden 3 maart 1944.

Faffie Reijntjes-Melief kreeg zijn servetring enige tijd geleden in handen en heeft erg veel moeite gedaan om ons te vinden. Het is gelukt! Wij zijn er nog, ja zelfs met velen en het gaat ons goed. Praten over de Shoa, dat gaat niet bij de oudste generatie. Maar de servetring van je vader in ontvangst nemen met een zachte glimlach wel. Dank aan eenieder die dit bijzondere moment mogelijk heeft gemaakt.

Namens de familie, Marijke van Dam, Mvdam@xs4all.nl

Tweede generatie

Inmiddels is onze Benjamin, 2 G groep gestart met 5 mensen. En er kunnen nog meer mensen bij! Doel: verbinding met 2e generatie leeftijdgenoten voor herkenning, delen, je verhaal vertellen, wellicht vriendschappen leggen en leuke activiteiten plannen.

Voor meer info of als je je wilt aansluiten: bel of mail naar Channah ([0626980112](tel:0626980112) of info@lfloopbaan.nl).

Vakantiewoning Tel Aviv

Ik (73 jr.), nette alleenstaande Joodse vrouw, zoek een rustig optrekje (huis of app.) voor ca.3 weken v.a. 21 Dec.2021 - Tel-Aviv of omgeving. Bij voorbaat dank. [Reacties graag naar vos.ingrid@gmail.com](#)

Tewerkstelling Amsterdams Bos

Van 2 september 2021 tot en met 3 april 2022 besteedt het Amsterdamse Bos aandacht aan een pijnlijk en confronterend onderdeel uit haar geschiedenis dat tot nu toe onderbelicht is gebleven: de werkkampen voor joden in de Tweede Wereldoorlog. In samenwerking met onderzoeker Lion Tokkie, het Joods Cultureel Kwartier en Stichting De Terugkeer is een project ontwikkeld dat deze

geschiedenis toelicht aan de hand van persoonlijke verhalen van tewerkgestelden, getuigenissen van nabestaanden en objecten. Zie www.amsterdamsebos.nl en www.facebook.com/amsterdamsebos

Contact

Koffie Den Haag

Ik wil graag in Den Haag een clubje vormen om gezellig koffie mee te drinken en van gedachten te wisselen. Leuk als je reageert. [Bel 0615638014](tel:0615638014) of [mail stellalens@ziggo.nl](mailto:mail.stellalens@ziggo.nl).

Joodse man zoekt vriendschap of meer

Shalom, ik ben een joodse gescheiden senior man 74, massorti /liberaal. Ik heb verschillende interesses, literatuur. Boeken, Hebreeuws, natuur. Heb paar jaar in Israël gewoond. Ik heb in de zorg gewerkt. Ik zoek een leuke gezellige joodse vrouw die samen shabbesh kan maken. Eerst een vriendschap als het klikt meer. Ik woon aan de westkant van Holland. [Reacties via de redactie: benjamin@joodswelzijn.nl o.v.v. DH1](#)

Joodse vrouw zoekt Joodse vrouw

Lieve vrouw, Ik ben erachter dat ik graag een joodse lovesoul/ vriendin wil. - een vrouw die het joods zijn snapt;) en deze vrouw dus kan begrijpen...;) Ik - 49 jaar - Houd van het traditioneel joodse en de cultuur. - vol expressie en vuur maar wel zacht en integer, with a fine touch. - sferisch -water, aan, in -gevoelig - houd van lekker koken/eten - vertrouwen en veiligheid vind ik heel belangrijk- Elpees draaien terwijl het onweert;) Gezocht; joods speels bondgenootje/lovesoul!! (Vrouw) - bliken zeggen voldoende, connective Mail me, PS: ik heb sproetjes... en mijn poes loent... [Lieve groet phiep, msproet@gmail.com](#)

individuen of organiseren in hun regio evenementen als koffieochtenden, culturele bijeenkomsten en het samen vieren van de Joodse feestdagen, of zetten zich eenmalig in tijdens debatten en themadagen. Iedereen krijgt begeleiding op maat vanuit JMW.

JMW is altijd op zoek naar meer vrijwilligers zodat wij zoveel mogelijk mensen door heel Nederland kunnen bedienen. Wilt u iets doen voor een ander, waar u zelf ook plezier in heeft? Neem contact op met onze vrijwilligerscoördinator Wilma Driessen en kom eens praten. We zijn altijd op zoek naar gemotiveerde mensen. Wilma is te bereiken op w.driessen@joodswelzijn.nl of via 06-12202386.

Meer informatie over het vrijwilligerswerk is ook te vinden op onze website. Daar vindt u ook interviews met een aantal van onze vrijwilligers. Zie <https://joodswelzijn.nl/ik-heb-informatie-en-kennis-nodig/vrijwilligers>

**Amstelveense Israëlische Moeders
Dragen bij aan de Gemeenschap**

Het laatste jaar was voor ons allen wat heftig...
Mist u gezelschap?

- ♥ Wilt u met iemand kopje koffie drinken en kletsen?
- 👫 Samen wandelen?
- 📦 Hulp bij boodschappen?

Wij, Israëlische moeders in Amstelveen, i.s.m Tsavta JMW, willen u graag ontmoeten en wat tijd met u doorbrengen.
Als u het bijgaand formulier invult nemen wij contact met u op.
U kunt ons ook bellen op telefoon nummer 06-12202806
(maandag, dinsdag en donderdag tussen 09:00 en 14:00).
Graag horen we van u.

Israëlische moeders ♥

Ziekenhuis Amstelland wenst u Sjana tova, een goed en zoet nieuwjaar

Ziekenhuis
Amstelland
aangenaam dichtbij

Ziekenhuisamstelland.nl

“Waarom valt
Rosj Hasjana,
het Joods
nieuwjaar,
eigenlijk in
september?”

Antwoord weten?
Scan de QR-code

freyda
Over Joods leven

Welke vragen heb jij?
www.freyda.nl

Gespreksgroepen

Is een gespreksgroep iets voor jou? Ja, een gespreksgroep is voor iedereen die goed kan luisteren en graag zijn of haar ervaringen wil delen. Het is voor mensen vaak prettig om zaken met elkaar te delen in een veilige (Joodse) omgeving, doordat er herkenning te vinden is in elkaars verhaal. Op deze manier vind je erkenning voor je eigen gedachten en dilemma's. De komende tijd starten we met de volgende gespreksgroepen:

Nabestaanden: het verlies van een dierbare (Amsterdam)

Het verlies van een dierbare is ingrijpend en brengt veel emoties en gevoelens met zich mee. Wie rouwt, doet dat op zijn eigen manier en in zijn eigen tempo. Maar verder heeft iedereen te maken met verdriet en pijn. De gespreksgroep voor nabestaanden zal gedurende een aantal maanden 6 keer bij elkaar komen. Twee (groep)maatschappelijk werkers begeleiden de bijeenkomsten in alle vertrouwelijkheid en veiligheid. Praktische informatie:

- **Wanneer: op dinsdagen van 15.30 tot 17.30 uur;**
- **2 november, 16 november, 30 november, 14 december 2021, 4 januari en 18 januari 2022**
- **Waar: Kantoor Amsterdam van JMW, Van Boshuizenstraat 12, 1083 BA Amsterdam**
- **De kosten: een eigen bijdrage van 60 euro voor de zes bijeenkomsten.**
- **Groeps grootte : minimaal 6, maximaal 8 deelnemers.**

De naoorlogse generatie (Rotterdam, Den Haag, Amsterdam en online)

Jarenlang was er geen aandacht voor de zogenaamde naoorlogse generatie. Inmiddels is dat veranderd. Het oorlogsverleden van de ouders kan in meer of mindere mate invloed hebben op het leven van de kinderen. Een gesprek met mensen met

soortgelijke ervaringen wordt door velen als prettig en behulpzaam ervaren.

In de eerste week van oktober starten er gespreksgroepen in Rotterdam, Den Haag, Amsterdam en online.

Mantelzorgers

JMW start weer met een lotgenotengroep voor mantelzorgers. Zorgen voor een naaste kan zwaar zijn, je zorgen maken om een naaste misschien nog wel zwaarder. Niet altijd weten familie en vrienden wat jij als mantelzorger meemaakt of je wil hen niet belasten. Dan is het fijn om te praten met anderen die in een vergelijkbare situatie zitten.

Data: 1 november, 8 november, 22 november, 6 december en 20 december.

Nieuwe schrijfgroep (Amsterdam)

In de laatste week van oktober start er een nieuwe schrijfgroep in Amsterdam en online. Onder begeleiding van een groepshulpverlener schrijf je per bijeenkomst twee stukjes over een bepaald thema. Op deze manier creëer je een "mozaiek van je leven". We lezen de geschreven stukjes voor, je ontvangt feedback van de groep en de groepshulpverlener waardoor er (h)erkenning ontstaat.

Voor alle gespreksgroepen geldt dat deze alleen doorgaan bij voldoende aanmeldingen.

Meer informatie en aanmelden via spreekuur@joodswelzijn.nl of telefonisch via 088-1652200.

Vanaf 1 september kunt u weer maandag t/m vrijdag van 9.00 tot 13.00 uur terecht op ons inloopspreekuur maatschappelijk werk in het JMW kantoor op de Van Boshuizenstraat 12 in Amsterdam..

Het landelijk telefonisch spreekuur maatschappelijk werk is op werkdagen van 9.00 tot 17.00 uur via T: 088 165 22 00 Chat via de website van JMW en freyda.nl - Een maatschappelijk werker zit dagelijks tussen 12.00 - 14.00 uur klaar om uw vraag online te beantwoorden. U ziet het vanzelf als de chatfunctie aanstaat.

ALGEMEEN:

JMW

Van Boshuizenstraat 12
1083 BA Amsterdam

T: 088-1652200

E: info@joodswelzijn.nl

www.joodswelzijn.nl en freyda.nl

JMW BUREAUS:

Arnhem

Mr. E.N. van Kleffenstraat 6 (Station 026)
6842 CV Arnhem

Dit is alleen een bezoekadres, en kan alleen op afspraak bezocht worden

Den Haag

Koninginnegracht 19 (Taurogebouw)
2514 AB Den Haag

Rotterdam

Het Huis van de Wijk
Kipstraat 37
3011 RS Rotterdam

Lev-JMW – Informatie- en ontmoetingscentrum 60+

Kastelenstraat 80
1083 DE Amsterdam

Sluitingsdatum voor het aanleveren van sjoekertjes voor het volgende nummer:

19 oktober 2021

De Benjamin wordt vooral gemaakt door een redactie van vrijwilligers:

Karien Anstadt
Voormalig medewerker van JMW

Lea van Coeverden
Journalist

Marianne Fuchs
Voormalig medewerker van JMW

Wouter van der Schaaf
Werkzaam in het onderwijs

Patrick Sternfeld
Achtergrond in HR

Jolan Toff
Voormalig medewerker van JMW

Asjer Waterman
Redactielid vanuit zijn huidige functie bij JMW

Help de Benjamin ook nog eens 75 jaar!

In dit nieuwe jaar viert JMW het 75-jarige bestaan. Help de Benjamin met een donatie voor de volgende 75 jaar! De gratis Benjamin wordt overwegend gemaakt door vrijwilligers en steunt op uw donaties. Doneren kan op: Rekening NL15INGB0000204420 ten name van Stichting JMW Bijdragen & Fondsen, Amsterdam.

Zie de bijgesloten acceptgiro of het colofon voorin.

Voor meer informatie:
www.joodswelzijn.nl/steun-de-benjamin

Reanimatie bij Volwassenen

De Deen Christian Eriksen viel afgelopen zomer voor een miljoenenpubliek tijdens het EK voetbal neer. Dankzij de eerste noodzakelijke medische handelingen van aanvoerder Simon Kjaer voorkwam Simon onder meer dat Christian zijn tong inslikte. Reanimatie verdubbelt de overlevingskansen tot wel 70%. Kunt u een reanimatie uitvoeren?

Online theorie

U leert over acuut levensreddend handelen bij volwassenen, een AED gebruiken en wat te doen bij een verstikking of een verslikking. De online theorie duurt gemiddeld 2 tot 3 uur.

Praktijkles

Na afronding van de online theorie en de eindtoets, oefent u tijdens de praktijkssessie van 2 ½ uur zelf reanimatie, het gebruik van de AED en hoe om te gaan met een bewusteloos slachtoffer in een noodsituatie.

Prijs zonder ledenvoordeel: € 59,95 met Livis praktijkcertificaat. **Ledenprijs:** € 54,95.

Let op: u ontvangt alléén ledenkorting als u zich aanmeldt via de aanvraagknop op de website. U ontvangt geen korting als u zich rechtstreeks via de site van de dienstverlener aanmeldt. De korting kan niet achteraf worden teruggevraagd.

Deze service wordt aangeboden via Amstelring Ledenservice. Kijk voor de volledige uitleg op www.amstelringledenservice.nl of bel tijdens werkdagen van 08.30 uur - 17.00 uur met **020 - 333 5100**. Volgt u Amstelring Ledenservice al op Facebook?

Benjamin Service Pakket (BSP) voor iedereen met een Joodse achtergrond en partner.

Wanneer u lid wordt van het Benjamin Service Pakket, kunt u gebruik maken van alle aanbiedingen op zorg- en gemaksdiensten, artikelen en cursussen van Amstelring Ledenservice, met daarbovenop specifieke Joodse diensten.

Neem voor informatie over het Benjamin Service Pakket en aanmelden contact op met lev@joodswelzijn.nl of bel Roos Bar-Ephraïm **06-12202914**.

De specifieke Joodse diensten kunt u vinden op www.joodswelzijn.nl/bsp.

Antwoordbon 125

naam _____ voorletter(s) _____ voornaam _____

adres _____ postcode _____ woonplaats _____

telefoon mobiel _____ e-mail _____

man vrouw

Ons privacyreglement is aangepast in lijn met de nieuwe regelgeving. Lees meer op: www.joodswelzijn.nl/privacy-veiligheid-klachten

Ik wil graag een **gratis abonnement** op de Benjamin.

Ik wil graag informatie over de **gesproken** Benjamin.

Ik wil graag lid worden van het **Benjamin Service Pakket**.

en hierbij machtig ik **Amstelring** voor de automatische incasso van de jaarlijkse bijdrage voor het Benjamin Service Pakket

Mijn IBAN

Maak het hokje van uw keuze zwart. Uw persoonlijke gegevens worden conform de wet op de privacy behandeld.

datum _____

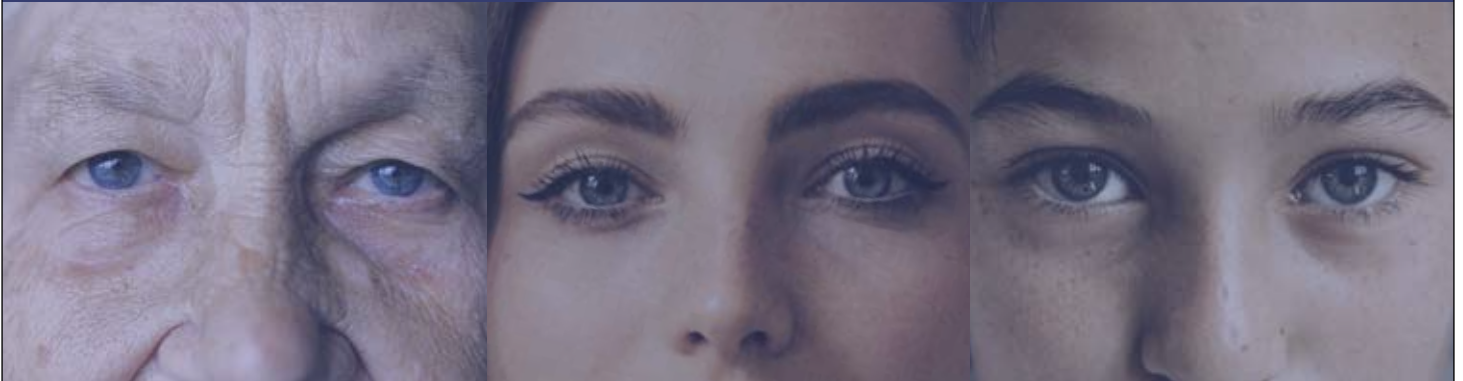
handtekening _____

Ik wil graag de Benjamin **in het buitenland** ontvangen. (U wordt gefactureerd).

Deze bon zenden naar:

JMW – Benjamin abonnementenadministratie
VAN BOSHUIZENSTRAAT 12,
1083 BA AMSTERDAM

Blik op 75 jaar

Met oog voor het verleden, blik gericht op het heden en de focus op de toekomst, vieren wij dit jaar op 28 november 75 jaar JMW.

JMW werd in 1946 opgericht om zorg te dragen voor Joodse vervolgingslachtoffers en is door de jaren heen uitgegroeid tot een organisatie die zich inzet voor het welzijn van Joden in Nederland in de breedste zin van het woord. JMW is landelijk actief op het gebied van identiteitsversterking en zorg- en dienstverlening.

JMW wil ervoor zorgen dat ook volgende generaties op ons kunnen rekenen en dat we onze taken voor het voetlicht blijven brengen en uitvoeren zolang dat nodig en wenselijk is. We blikken dan ook vol vertrouwen met u vooruit naar de toekomst van het Joodse leven in Nederland.

Eén van de manieren waarop wij dat doen, is met onze JMW podcastserie, waarin we actuele thema's bespreken met boeiende gasten. In het najaar wordt de podcastserie gepubliceerd.

Wilt u meer weten of uw wensen met ons delen?
Dat kan via www.joodswelzijn.nl

